

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Postavení ženy v Armádě České republiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.**

**Vypracovala:
Hana Havrdová**

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Postavení ženy v Armádě České republiky“ vypracovala samostatně s použitím literatury uvedené v seznamu.

Elektronická verze je totožná s tištěnou verzí bakalářské práce.

V Brně dne 21. 4. 2011

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Martinovi za morální podporu, kterou mi poskytl po celou dobu studia a při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Hana Havrdová

OBSAH

ÚVOD	2
1. ČESKOSLOVENSKO A LEGIE	5
1.1 Československo a její armáda mezi lety 1918 – 1993	6
1.2 Armáda České republiky.....	10
1.3 Obranná politika, bezpečnost a vojenská strategie České republiky	13
1.4 Doktrína – základní dokument AČR.....	14
1.5 Dílčí závěr	18
2. ŽENY JAKO BOJOVNICE	19
2.1 Žena, muž a společnost	23
2.2 Ženy v ozbrojených silách v období mezi světovými válkami.....	27
2.3 Ženy v ozbrojených silách v zahraničí.....	29
2.4 Ženy v armádě některých zemí NATO	31
2.5 Dílčí závěr	34
3. ŽENY V ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDĚ	35
3.1 Ženy Armády České republiky	37
3.2 Uplatnění žen v zahraničních misích	50
3.3 Rovné příležitosti mužů a žen v resortu Ministerstva obrany.....	56
3.4 Rovné příležitosti v EU, NATO.....	62
3.5 Dílčí závěr.....	63
4. NÁZORY A POSTOJE VOJÁKYŇ K PROBLEMATICE A UPLATNĚNÍ ŽEN V AČR	64
4.1 Popis zkoumaného vzorku a použitá metoda.....	64
4.2 Vyhodnocení odpovědí řízeného rozhovoru	64
4.3 Dílčí závěr.....	69
ZÁVĚR	70
RESUMÉ	72
ANOTACE	73
KLÍČOVÁ SLOVA	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74

ÚVOD

„Válka je příliš důležitá na to, aby byla přenechána generálům.“

Georges Clemenceau (francouzský premiér za 1. světové války)

Česká republika, země, která leží v srdci Evropy a armáda, základní instituce k obraně jejího území a ochraně obyvatel. To jsou dva pojmy, které k sobě nerozlučně patří. Bylo tomu tak v minulosti, současnosti, ale i budoucnosti.....

Armáda České republiky (AČR) je nejen zárukou nezávislosti našeho státu, ale je také rozhodující a nejmocnější složkou ozbrojených sil. Velkou roli hrála v transformaci Československa a následně České republiky. Rozhodujícím způsobem se podílela na vcelku klidném průběhu polistopadového dění hlavně proto, že se nenechala zneužít odcházejícím politickým systémem a později se stala garantem dalšího demokratizačního procesu. Od listopadu roku 1989 se začíná psát nejnovější kapitola v historii naší státnosti a pro naši zemi to znamenalo otevření perspektivy zcela zásadních změn, jež vedly k obnově suverénního demokratického státu.

Nastartování zásadních ekonomických reforem a reformy státní správy bylo základním východiskem i pro návrat do společenství demokratických států Evropy a začleňování do evropských struktur. Její přijetí do orgánů tvořících rámec evropské i světové demokracie a bezpečnosti – do Severoatlantické aliance (NATO) v březnu 1999 a do Evropské unie (EU) v květnu 2004 – jsou toho přesvědčivým důkazem. Stejně zásadní a hlubokou proměnou jako náš stát prošly i ozbrojené síly a jejich základ – Armáda České republiky.

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na postavení ženy v ozbrojených složkách. Ženy slouží nejen v současné Armádě České republiky, sloužily také v Československé lidové armádě, najdeme je na různých zahraničních pracovištích, v misích. Počet žen, které působí v profesionální Armádě České republiky, je ve srovnání s ostatními státy poměrně vysoký. V armádě, na rozdíl od civilní sféry, rozhodně neplatí, že ženy mají o něco menší průměrný plat, než mají muži. Zde se bez ohledu na pohlaví sleduje plnění kariérních podmínek, vzdělání, praxe, ustanovení na funkci, a to vše je přesně dáno limitem a tabulkami. Co se týče zaměření činnosti, ženy působí zejména v logistických oborech, tedy ve výstrojní a proviantní službě, v zásobování pohonnými hmotami, v administrativě, ve zdravotnictví. Mnoho žen najdeme u letectva, kde působí

jako řídicí letového provozu, asistentky řídicího letového provozu nebo u letové informační služby.

Cílem předložené bakalářské práce s názvem „Postavení ženy v Armádě České republiky“, kterou jsem rozdělila do čtyř kapitol, je zamyslet se nad tím, co vede ženy ke vstupu do armády, jaké jsou podmínky výkonu jejich služby. Pokusím se také odpovědět na otázku, zda mají ženy podle právního řádu zajištěny stejné šance pro uplatnění v zaměstnání jako jejich mužští kolegové, jak jsou nastaveny rovné příležitosti žen a mužů v působnosti Ministerstva obrany, Evropské unii a NATO. Dále seznamuji s bezpečnostní a obrannou politikou státu, vojenskou strategií či plněním úkolů armády pomocí legislativních norem.

K naplnění cíle jsem práci rozdělila na dvě části – teoretickou a praktickou. Zabývám se činností Československé lidové armády a poté jejího nástupce - Armádou České republiky. Armáda, stejně jako jiné instituce, je úřad, ve kterém vládne snaha o jeho racionální řízení a vytvoření nějakého systému, který by se stal optimálním pro její organizaci, plnění úkolů, pro práci s lidmi. V armádě je všechno ještě podmíněno zákony, směrnicemi, nařízeními a řády, které platí a přináší i určitá omezení. Svoji pozornost jsem zaměřila na ženy jako bojovnice už v dobách starověku, v obou světových válkách, v armádách států NATO a zaměřila jsem se i na rovné příležitosti mužů a žen v resortu obrany, Evropské unii a NATO. Ve čtvrté kapitole pak zjišťuji názory vojáků z povolání, které se vztahují k tématu mé práce *Postavení ženy v Armádě České republiky*.

V první kapitole s názvem „Československo a legie“ se věnuji činnosti armády mezi světovými válkami, vzniku Armády České republiky, obranné politiky, bezpečnosti a vojenské strategii České republiky. Dále základnímu dokumentu Armády České republiky, kterým je Doktrína a dalším zákonodárným normám v působnosti resortu Ministerstva obrany.

Ve druhé kapitole nazvané „Ženy jako bojovnice“ rozebírám, jak se ženy účastnily bojů a válek už od starověku, jak se měnilo postavení ženy a muže ve společnosti, jakou roli hrály ženy v armádách v první a druhé světové válce. Dále jsem se zaměřila na ženy sloužící v armádách některých zemí NATO.

Ve třetí kapitole s názvem „Ženy v československé armádě“ seznamuji s činností žen v československé a po vzniku České republiky v české armádě, jejich uplatněním v zahraničních misích. Pozornost jsem věnovala také rovným příležitostem mužů a žen v resortu Ministerstva obrany, Evropské unii a NATO.

Ve čtvrté kapitole svojí práce se věnuji názorům a postojům vojáků k problematice uplatnění žen v Armádě České republiky. Zjišťuji názory na motivaci žen ke vstupu do armády, na genderovou problematiku, na skloubení pracovní činnosti s péčí o rodinu.

Základním přístupem řešení bakalářské práce je systémový přístup. Hlavní metodou při zpracování bakalářské práce bylo použití analýzy všech dostupných materiálů týkajících se problematiky žen v armádě a informací s touto problematikou souvisejících.

Problematika spojená s činností armády je velice rozsáhlá, a proto není možné v mojí práci obsáhnout všechna její odvětví. Nezabývám se zde například problematikou a činností středisek pro výběr personálu nebo výcvikem armády, pouze okrajově se dotýkám zahraničních misí.

1. ČESKOSLOVENSKO A LEGIE

První světová válka znamenala pro český a slovenský národ zcela novou situaci. Objevila se značně velká a reálná naděje na to, že bychom se mohli vymanit z třistaletého područí habsburské monarchie a konečně mohli uskutečnit ty nejmělejší touhy po vytvoření samostatného státu. T. G. Masaryk, M. R. Štefánik a E. Beneš se ujali národněosvobozenecké akce. Trvali na úplném rozložení Rakouska – Uherska a na vytvoření jednotného českého a slovenského státu, který by vznikl jako důsledek vojenské porážky centrálních mocností, ke které by spojencům dopomohly také vlastní zahraniční jednotky budoucího Československa.

Na straně Spojenců vznikly první vojenské oddíly a to z krajanů žijících ve Francii a v carském Rusku. Českoslovenští legionáři za dobu svého působení na frontě svedli mnoho úporných a těžkých bojů. Mezi nejvýznamnější patří jejich vítězná bitva 2. července 1917 u Zborova. Po roce 1917 se části našich legionářů podařilo přesunout na západní frontu do Francie. Ostatním nezbývalo než podstoupit nebezpečnou cestu přes Ural a Sibiř, aby se na konci září roku 1920 lodními transporty vrátili do již samostatného Československa. U Arrasu, Champagne, v Argonách nebo u Terronu – tam všude českoslovenští legionáři úspěšně bojovali a tam je také zastihl konec války. Na nátlak Československé národní rady v Paříži bylo mnoho Čechů a Slováků, zejména z dobrovolnického Srbského sboru, přemístěno do Francie a Itálie. Pro osvobozenecké snahy rakouských Slovanů, a tedy ani Čechů a Slováků, neměla vláda na italském území příliš pochopení. Tvrdých bojů na řece Piavě a u Doss Alto se zúčastnili českoslovenští dobrovolníci, kteří působili velmi úspěšně jako rozvědčící v italské armádě. Do konce roku 1918 se do osvobozené vlasti vrátil československý sbor z Itálie. Nesmírně odvážným a velmi statečným činem bylo rozhodnutí českých a slovenských vlastenců vstoupit do legií. Všichni tito lidé riskovali v případě zajetí život jako velezrádci anebo jim hrozila trvalá emigrace při případné porážce spojenců. Desítky tisíc mužů vstoupily do legií a tisíce jich položilo životy pro vznik samostatné Československé republiky.¹

¹ Ministerstvo obrany ČR, *Ozbrojené síly České republiky*, MO ČR, Praha 2000, s. 3 - 134

1.1 Československo a její armáda mezi lety 1918 – 1993

28. října 1918, po rozpadu Rakousko – Uherské monarchie, tak vznikl samostatný československý stát s názvem Republika československá.

Po ukončení světové války zavládlo všeobecné přesvědčení, že podobné hrůzy se už nesmějí nikdy opakovat. Ale uplynulo pouhých dvacet let a na obzoru byl nový, ještě ničivější konflikt. Hlavním viníkem bylo nacistické Německo a jeho výbojná politika. Československá republika měla v roce 1938 oslavit své dvacáté jubileum.² Z nástupnického státu se stala demokratická, sebevědomá země. Počátkem třicátých let se začala na evropském nebi rozprostírat černá oblaka a obyvatelstvo pochopilo, že bez nevyhnutelné píle, osobního nasazení i sebeobětování se stane snadnou kořistí nepřátel republiky.

Na počátku roku 1938 o tom již nebylo pochyb. Atmosféra, která vládla ve společnosti se stále více a více sblížovala s armádou, ve které proběhla reorganizace. Po složitých a těžkých začátcích se stala velmi dobře vycvičenou, vyzbrojenou a patřila k nejlepším v Evropě. Veřejnost doufala, že bude – li republika v ohrožení, tak to bude právě armáda, která ji za pomoci spojenců pomůže s její ochranou.

Naděje národa ale nebyly splněny. Nacistická agrese vyústila v Mnichovský diktát ze září 1938. Následně proběhlo odtržení pohraničních oblastí Československé republiky a 14. března 1939 vznikla samostatná Slovenská republika. 15. března 1939 byl německou armádou zabrán zbytek státu. Československo bylo na šest let vymazáno z mapy Evropy.

Díky rozsáhlým vojenským operacím armád a dalších bezpečnostních složek několika států došlo k provedení územních změn a k naplnění Mnichovské dohody. Byl to natolik rozsáhlý pohyb ozbrojených sil, jaký Evropa od dob malých, místních konfliktů z prvních let po ukončení 1. světové války dosud nezaznamenala. Mnichov byl dobově pocíťovaný a pojmenovaný fakt. Jeho následky znamenaly konec jedné z velkých etap armádního vývoje. Bezprostředně po Mnichovu se však armáda musela smířit s novým smyslem své existence, ale i tak zůstala dobře fungující oporou.

Události, které pak následovaly v letech 1938 – 1939 dokázaly, že se československé armádě podařilo vytvořit skutečné jádro, ba dokonce pilíř všech příprav k brannému odporu proti vnějšímu ohrožení z několika stran. A pokud v období Mnichova selhávaly dosavadní jistoty jedna za druhou, i za ztížených pomnichovských

² Straka, K. *Historie československé armády*, Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932 – 1939, MO ČR, Praha, 2007, s. 86 - 136

podmínek se podařilo armádě chránit jednotu státu jak proti vnějším, tak částečně i proti vnitřním zdrojům snah o rozbití republiky.

Do zahraničí, bojovat za svobodu a obnovu Československa, odcházelo mnoho Čechů a také část demokraticky orientovaných Slováků, protože se nedokázali s tímto stavem smířit. Obdobně, jako za 1. světové války, bylo vytvoření vlastní zahraniční armády, která by po boku spojeneckých vojsk bojovala proti velkoněmecké říši, ta základní a hlavní myšlenka jejich odbojové činnosti. Mezi nejdůležitější odbojová centra patřila ta, která byla zřízena ve Francii, Velké Británii, v USA, Polsku a v Jugoslávii. Do čela odboje se postavil Dr. E. Beneš.

Polsko, to byla země, kde vznikla první „Zahranční vojenká skupina československá“. Zanedlouho vyhradila i francouzská vláda pro československé vojáky místa ve své cizinecké legii a v zámořském vojsku. V roce 1940 vznikla ve Velké Británii československá smíšená brigáda a českoslovenští letci byli v Anglii začleněni přímo do Dobrovolnické zálohy Královského letectva. V roce 1942, na území Sovětského svazu, vznik československého vojenského odboje pokračoval. Vleklými, krutými a krvavými boji prošlo velké množství příslušníků československého zahraničního vojenského odboje i odboje domácího než bylo dosaženo konečného vítězství nad hitlerovským fašismem. Tisíce jich položilo životy za osvobození naší vlasti, desetitisíce jich bylo zraněno.

Roky 1945 – 1955 pak byly jedny z nejsložitějších a nejtěžších období v celé historii československé armády, a určily její charakter, podobu a poslání na dlouhá desetiletí.³ V prvním poválečném desetiletí prošla čs. armáda velmi dynamickým, dramatickým a složitým vývojem, který v mnohém kopíroval zásadní celospolečenské procesy promítající se do svébytného armádního organismu. Změnil se charakter a poslání čs. armády, která se z národní ozbrojené síly přetvořila v součást nadnárodních vojenských struktur sovětského bloku.

Největší ozbrojený konflikt v dosavadních lidských dějinách, druhá světová válka, skončil bezpodmínečnou kapitulací Německa 8. května a Japonska 2. září 1945. Bezprostředně nato začala urychlená obnova československé armády. Základní složky pro její opětovnou výstavbu představovaly československé vojenské jednotky, zformované v letech války v zahraničí, doplněné o nově vytvářené domácí útvary. Pro chod a fungování československé armády byly převzaty právní normy, které platily

³ Bílek, J., Láník, J., Šach, J. *Historie československé armády*, Československá armáda v prvním poválečném desetiletí květen 1945 – květen 1955, MO ČR, Praha, 2006, s. 6 - 195

v době první republiky. Ty, které byly v rozporu se skutečností, se postupně nahradily novelizacemi, popřípadě je nahradily dekrety prezidenta republiky. Druhá světová válka znamenala změnu nejen pro mapu Evropy a světa, ale také pro vojenství jako celek.

V únoru 1948 byl komunistickým převratem završen proces začleňování Československa do sovětského mocenského bloku. V řadě zemí vzrostly obavy ze šíření komunismu i do dalších evropských států a opět vyvstaly úvahy, jak tomuto nebezpečí čelit. Politické změny, které v Československu nastaly v únoru 1948, se výraznou měrou podílely i na proměně československé armády. Komunistický převrat znamenal naprosto zásadní zlom ve všech oblastech života v Československu. Veškerou politickou moc soustředila do svých rukou Komunistická strana Československa. Nejprve se uskutečnila tzv. očista velitelského sboru, v jejímž průběhu muselo armádu opustit 53 % důstojníků a na rozhodující funkce postupně nastoupili vojáci z povolání zcela oddaní novému režimu.

Dalším výrazným zlomem v historii československé armády byl únorový převrat v roce 1948 a vytvoření totalitního režimu stalinského typu v Československu. Tím došlo k přerušení kontinuity vývoje státu i jeho ozbrojených sil, stejně jako celé společnosti, což mělo dlouhodobé negativní důsledky. Touha po svobodě a demokracii, která stála u zrodu samostatné Československé republiky v roce 1918, i u jejího obnovení v květnu 1945, stejně jako skutečné vlastenectví, byly nahrazeny požadavkem bezvýhradné oddanosti KSČ a její politice. Armáda se de facto změnila v ozbrojený nástroj politické strany, plnící cizí příkazy, a ztratila svůj národní charakter a poslání. Popřela tak své předchozí tradice, na nichž byla budována a negovala i odkaz těch svých příslušníků, kteří stejně jako další českoslovenští občané bojovali se zbraní v ruce za osvobození vlasti z nacistické poroby. Už před květnem 1945 se československá armáda stala objektem politického boje o podobu a charakter nové republiky.

Předpis Vojenské asistence, z května roku 1948, který šel nad rámec platné ústavy i branného zákona, upravoval činnost a fungování vojenských jednotek pro udržení veřejného klidu, pořádku a bezpečnosti, v krizových situacích a ve prospěch důležitých hospodářských zájmů státu. Příprava a provedení měnové reformy v roce 1953, která vyvolala projevy nesouhlasu přerůstající na některých místech ve stávky a demonstrace – právě tehdy se nejvýrazněji projevila vnitřní mocenská úloha armády. Na základě rozhodnutí Hlavní politické správy dostala československá armáda v roce 1954 nový oficiální název – Československá lidová armáda. Prioritní postavení v ní získala početná armádní organizace Komunistické

strany Československa a stranickopolitický aparát. Armáda se tak změnila v mocenský ozbrojený nástroj této politické strany. Československá armáda tak stejně jako ostatní okolní armády ztratila v polovině padesátých let svůj národní charakter a poslání.

Dalším výrazným mezníkem ve výstavbě čs. armády byl vstup Československa do Varšavské smlouvy 14. 5. 1955. Tímto byla smluvně zakotvena vzájemná velmi úzká vojenská spolupráce s armádou SSSR (probíhající již od počátku 50. let) a v naší armádě se nedělo nic bez vědomí a souhlasu jejího velení. Podpis smlouvy ve Varšavě však také dovršil rozdělení Evropy. To politické a ekonomické bylo umocněno vojenským. Vztahy mezi Varšavskou smlouvou a Severoatlantickou aliancí více než tři desetiletí určovaly vývoj nejen v Evropě, ale do značné míry i v celosvětovém měřítku. Československá lidová armáda se stala jednou ze spojeneckých armád a změnila se v součást prvního strategického sledu spojeneckých vojsk. Dosavadní organizační uspořádání naší armády bylo v roce 1958 nahrazeno novým, lépe vyhovujícím manévrovému charakteru soudobé války a opět přesně kopírujícím změny, probíhající v sovětské armádě.

V polovině 60. let se opět začala výrazně projevovat snaha velení Sovětské armády rozmístit na našem teritoriu svoje vojska. Svého cíle sovětské velení dosáhlo v roce 1968, kdy v souvislosti s vojenským zásahem zemí Varšavské smlouvy proti Československu se podařilo trvale na jeho území rozmístit skupinu vojsk. Okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 nejen ukončila jakékoliv pokusy o reformy, ale ještě více prohloubila postavení Československa jako satelitní země. Následné „dočasné“ rozmístění Střední skupiny sovětských vojsk v Československu postavilo naši armádu do „druhořadé“ role a znamenalo definitivní ztrátu posledních zbytků jejího národního charakteru a poslání i prestiže ve společnosti.⁴

Osmdesátá léta jsou pak do značné míry poznamenána narůstajícím napětím mezi SSSR a USA, potažmo mezi Varšavskou smlouvou a NATO.

Nejnovější kapitola v historii naší státnosti začíná listopadem roku 1989. Pádem totalitního režimu v Československu se pro naši zemi otevřela perspektiva zásadních změn, cesta k obnově suverénního demokratického státu. Do tohoto procesu se ovšem čím dál tím více promítaly snahy slovenské politické reprezentace o vyčlenění Slovenské republiky ze svazku České a Slovenské federativní republiky. Výsledkem bylo rozhodnutí o jejím zániku a vytvoření dvou nástupnických států - České republiky

⁴ Bílek, J., Láník, J. et al. *Historie československé armády*, Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy květen 1955 – srpen 1968, MO ČR, Praha, 2008

a Slovenské republiky. Současná Česká republika stále nedosahuje kvalit, jakými se pyšnil český stát v dobách prvního prezidenta T. G. Masaryka. Termín Masarykova republika dnes používáme jako pozitivní hodnocení části našich dějin, ale o jeho obsahu už nepřemýšlíme. Přitom šlo o skutečně fungující demokratický stát s běžnou možností vymahatelnosti práva, s důvěrou v samosprávu, policii, soudy i armádu, jehož pilířem byl aktivní, sebevědomý a skromný občan – vlastenec. V souvislosti se zánikem ČSFR ukončila svoji činnost na základě ústavního zákona č. 542/1992 Sb. k 31. prosinci 1992 i její armáda. Jejimi pokračovateli se staly Armáda České republiky a Armáda Slovenské republiky, které převzaly i všechny její mezinárodní závazky.

Dnem 1. ledna 1993 byla rozdělena nejen federální armáda na dvě na sobě nezávislé a samostatné národní armády, ale byl také rozdělen jednotný bezpečnostní a obranný systém, který byl budovaný předchozích několik desítek let. Následně došlo k podepsání významné dohody o stažení sovětských vojsk z území Československa a Varšavská smlouva zanikla dnem 1. července 1991.

1.2 Armáda České republiky

1. leden 1993 – datum zrodu dnešní podoby České republiky. Hlavním předpokladem zajištění bezpečnosti České republiky je stabilní bezpečnostní situace v Evropě. Základními stavebními kameny bezpečnostního systému kontinentu jsou existující transatlantické a evropské organizace a instituce, tedy soustava smluvních a politických závazků. Věrnost prvorepublikovým a meziválečným demokratickým tradicím prokázala Česká republika při postupném začleňování do evropských struktur. O členství v NATO usilovala už od svého vzniku. Zásadním mezníkem ve výstavbě Armády České republiky bylo její přijetí do NATO dnem 12. března 1999, čímž si Česká republika zajistila vysokou míru bezpečnosti, jakou nikdy v minulosti neměla. Strategická koncepce NATO zajišťuje nejen obranu euroatlantického prostoru, ale také světovou bezpečnost, přičemž plní rovnoměrně jak obrannou, tak bezpečnostní funkci. Do Evropské unie vstoupila Česká republika v květnu 2004. Bezpečnostní budoucnost Evropy zaštituje Lisabonská smlouva, kterou ratifikovaly všechny členské země. V Lisabonské smlouvě je bezpečnostní politika úzce propojena se zahraniční politikou. Činnost Evropské unie na mezinárodním poli se zaměřuje zejména na dodržování zásad demokracie, právního státu, univerzálnosti a nedělitelnosti lidských práv a základních svobod, úcty k lidské důstojnosti, zásady rovnosti, solidarity a dodržování zásad Charty Organizace spojených národů a mezinárodního práva.

Stejně zásadní a hlubokou proměnou jako náš stát prošly i ozbrojené síly a jejich základ – **Armáda České republiky**.

Zákonem č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, který začal platit dnem 1. ledna 2005, český stát definitivně odstoupil od mírového výkonu branné povinnosti. Po více než 130 letech tak v naší zemi zanikla povinnost, kterou na obyvatelstvo dnešního Česka poprvé uvalil branný zákon z 5. prosince 1868 ještě z dob habsburské monarchie. O profesionalizaci naší armády se začalo mluvit už od listopadu 1989. Při pohledu do historie zjistíme, že profesionální armády nejsou ničím novým a nezvyklým. Důkazy o jejich existenci najdeme již před více než dvěma tisíci lety.

Pojem profesionalizace má dvě stránky. Tou první je profesionalizace výkonu vojenských činností jako v podstatě zvyšování profesní kvalifikace. A druhou je vojenská služba vykonávaná jako zaměstnání, za kterou jsou profesionálové i příslušně odměňováni. Na západě profesionalizace reagovala na prohlubující se dělbu práce a zvyšující se nároky na výkon pracovních profesních rolí. To se nevyhnulo ani tak hierarchické instituci s nejmodernějšími zbraňovými systémy, jakou je armáda. Podmiňujícím faktorem byla i lidská práva.⁵ Vstupem České republiky do Severoatlantické aliance se otevřely nové možnosti v zabezpečení obrany naší země. Členství v NATO nám současně umožnilo přistoupit ke zcela zásadní reformě ozbrojených sil, založené na úplné profesionalizaci. Vojáky základní služby, kteří dříve tvořili nedílnou součást naší armády, tak od 1. ledna 2005 nahradili pouze vojenští profesionálové.

Naše ozbrojené síly jsou tvořeny armádou, Hradní stráží a Vojenskou kanceláří prezidenta republiky.

Ozbrojené síly České republiky jsou určeny zejména k obraně České republiky. Pokud budeme vycházet ze základního účelu ozbrojených sil, jímž je a vždy bude co možná nejefektivnější a nejlepší zabezpečení obrany vlastního území proti vnějšímu napadení a jeho celistvost. Mezi další základní úkoly ozbrojených sil, bez ohledu na jejich vlastní organizační strukturu, patří plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních závazků České republiky s maximálním využitím systému kolektivní obrany proti napadení, zabezpečení střežení vzdušného prostoru České republiky. Na základě mezinárodních smluv spolupracují s cizími ozbrojenými silami, podílejí se

⁵ Pernica, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti*, Praha: AVIS, 2007, s. 5

na činnostech mezinárodních organizací účastí na mírových operacích a záchranných a humanitárních akcích, zúčastňují se vojenských cvičení spolu s cizími ozbrojenými silami na území České republiky i v zahraničí. *Lze je použít ke střežení objektů důležitých pro obranu státu, k zajišťování vnitřní bezpečnosti a pořádku, k záchranným pracím a k humanitárním úkolům při nevojenských ohroženích České republiky, tedy hlavně při živelných pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožujících životy, zdraví či značné majetkové hodnoty.*⁶

Koncepce výstavby resortu obrany se prioritně zaměřuje na realizaci změn, které vyplývají z podmínek zajišťování obrany v souvislosti se vstupem armády do NATO.⁷ Jejím smyslem je především usměrnit další vývoj resortu ke spolehlivému zajištění obrany v souladu s bezpečnostní politikou státu při respektování ekonomických možností České republiky. Koncepce stanovuje cíle a základní orientaci výstavby resortu, velikost ozbrojených sil a jejich vybavenost. Rychlost realizace cílů zásadním způsobem ovlivňují lidské, věcné a finanční zdroje, které může Česká republika vyčlenit reálně pro svou obranu, přičemž reálná výše finančních zdrojů závisí nejen na vývoji ekonomické situace státu, ale odráží i objektivní nebo subjektivní hodnocení bezpečnostní situace, ve které se nachází. Ozbrojené síly nejsou v organizaci žádného státu izolovaným, samostatným subjektem. (tamtéž)

Hlavní cíle jsou:

- zajištění eliminace rizik a připravenost Armády České republiky reagovat na ně v rámci kolektivní obrany při zachování schopnosti autonomní obrany státu,
- dosažení schopnosti spolupůsobit určenými silami a prostředky s armádami NATO,
- odstranění negativních jevů současného stavu a sladění výstavby s ekonomickými možnostmi státu.

Armáda České republiky je tedy budována se schopnostmi plnit široké rozpětí úkolů nejen obrany státu, ale také aliančních závazků v mírových operacích, humanitárních a záchranných akcích.

⁶ Ministerstvo obrany ČR, *Ozbrojené síly České republiky*, MO ČR, Praha 2000, s. 49

⁷ Ministerstvo obrany ČR, *Ozbrojené síly České republiky*, MO ČR, Praha 2000, s. 51

1.3 Obranná politika, bezpečnost a vojenská strategie České republiky

*„Obranná politika je obecně chápána jako proces, ve kterém subjekty moci zákonodárné a moci výkonné definují cíle, úkoly a jejich priority pro zajištění obrany státu a stanovují zásady pro výstavbu, rozvoj a použití obranného systému. Vrcholným orgánem výkonné moci je vláda, která také obrannou politiku primárně vytváří a prosazuje. Vládu jmenuje prezident ČR a současně ministry pověřuje řízením jednotlivých ministerstev nebo jiných úřadů. Činnost a působnost vlády, Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva obrany, Ministerstva financí a Ministerstva vnitra je v oblasti vytváření a realizace obranné politiky v současné době dále upravena ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR a zákonem č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR. Vojenské zajištění obrany ČR je v působnosti Ministerstva obrany, které je ve smyslu kompetenčního zákona odpovědné za zajištění obrany ČR a řízení armády a správu vojenských újezdů. V případě zajištění obrany ČR jsou kompetence Ministerstva obrany zaměřeny na zpracování návrhu vojenské obranné politiky a navržení potřebných opatření k zajištění obrany státu vládě ČR, Bezpečnostní radě státu a prezidentu ČR“.*⁸

Obranná politika má neresortní charakter, měla by mít dlouhodobou platnost a z tohoto důvodu je nutná určitá politická shoda, koncepční připravenost a spolupráce všech resortů státní správy při výstavbě systému obrany. Při jejím zpracování by měl být brán zřetel také na celospolečenskou diskuzi nad konkrétními kroky a opatřeními, které mají vztah k zajišťování bezpečnosti a obrany, protože jejich praktická realizace se dotýká všech občanů našeho státu. Měla by vycházet z bezpečnostních zájmů státu, jeho mezinárodního postavení a zdrojových možností.⁹

Obranná politika České republiky je organickou součástí bezpečnostní politiky státu a společně s vnitrobezpečnostní, hospodářskou a zahraniční politikou se vzájemně ovlivňují a doplňují. Bezpečnostní strategie České republiky se stala hlavním a základním strategickým dokumentem po našem vstupu do Severoatlantické aliance. Její spojenecký rozměr je vyjádřen akceptováním aliančního principu nedělitelnosti bezpečnosti. Hlavním cílem je zajištění bezpečného a svrchovaného státu, v němž jsou uplatňovány principy demokracie, práva, ochrana života občanů a jejich majetku,

⁸ Tůma, M., Janošec, J., Procházka, J. *Obranná politika Československé a České republiky (1989 – 2009)*, Praha, MO ČR – PIC MO, 2009, s. 8

⁹ Pernica, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti*, Praha: AVIS, 2007, s. 27–28.

hmotných, duchovních hodnot a životního prostředí. Česká republika jednoznačně upřednostňuje politické řešení před vojenským a prevenci konfliktů ovlivňování jejich průběhu před odstraňováním jejich následků.

Vojenská strategie České republiky¹⁰ představuje soubor základních principů zajišťování obrany státu a výstavby ozbrojených sil České republiky, je východiskem pro zpracování navazujících strategií a koncepcí v oblasti zajišťování obrany a impulsem pro provedení případných legislativních změn.

Vojenská strategie vychází z hodnocení současného stavu a předpokládaného vývoje globálního bezpečnostního prostředí, z bezpečnostních zájmů a z principů obranné politiky obsažených v Bezpečnostní strategii České republiky a ze zahraničně-politické orientace ČR. Opírá se o základní principy Strategické koncepce Organizace Severoatlantické smlouvy, na ni navazující Souhrnnou politickou směrnicí NATO a Evropskou bezpečnostní strategii Evropské unie.

Vojenskou strategii jako součást vojenského umění lze definovat jako systém teoretických zásad o podstatě, přípravě a vedení ozbrojeného zápasu ke splnění politických cílů státu nebo cíle strategické operace.

1.3 Doktrína – základní dokument AČR

Základním dokumentem pro činnost Armády ČR je **Doktrína Armády České republiky**.¹¹ V návaznosti na novelizaci bezpečnostních a ostatních dokumentů ČR, NATO a EU představuje novou dimenzi v myšlení a jednání vojenských profesionálů. Vychází z poznatků a zkušeností soudobého vojenství. Je vyjádřením aktuálního způsobu a přístupu ČR k naplnění základního úkolu AČR – obrany státu, jeho svrchovanosti, územní celistvosti a plnění spojeneckých závazků ČR.

Od roku 2004 provedla Česká republika reformu ozbrojených sil, zrušila zákonnou povinnost základní vojenské služby, čímž se AČR stala 1. ledna 2005 plně profesionální armádou. Ke dni 31. prosince 2006 AČR dosáhla počátečních operačních schopností na úrovni brigádního úkolového uskupení. Po celou tuto dobu se AČR účastnila mnohonárodních operací mimo území ČR.

¹⁰ *Vojenská strategie* 2008, Praha, 2008, s. 2

¹¹ *Doktrína Armády České republiky* 2004, 2010, s. 4 - 7

Doktrína je obecně souhrn vyhraněných názorů na určitý problém. Ve vojenském prostředí jde o soustavu zásad, podle kterých se řídí činnost ozbrojených sil ve vojenských operacích.

Základ bezpečnosti ČR je postaven na členství v NATO a EU, a proto se AČR připravuje k plnění svých úkolů zejména v sestavě sil NATO a EU. Mnohonárodní charakter vojenských operací vyžaduje vysoký stupeň interoperability jednotek Armády České republiky s ozbrojenými silami států NATO a EU.

Doktrína AČR vymezuje, definuje a objasňuje strategické a operační principy pro přípravu, vedení a zabezpečení jednotlivých typů operací, na kterých se AČR může v souladu s právními předpisy, mezinárodními smlouvami a řídicími akty Ministerstva obrany ČR podílet v rámci mnohonárodního uskupení nebo je může vést samostatně. Obsah doktríny vytváří základ pro realizaci těchto principů i na taktické úrovni velení a řízení. Doktrína AČR je obsahově založena na relevantních národních a mezinárodních dokumentech a pro své účely obsahuje jejich nezbytné citace a tam, kde je to vhodné, přebírá pasáže předešlé verze Doktríny AČR.

Doktrína AČR vychází z „Vojenské strategie ČR“, „Dlouhodobé vize Ministerstva obrany ČR“ a ze základních politicko-strategických dokumentů a operačních standardů NATO. Vychází také z aktuálních zkušeností a poznatků získaných příslušníky AČR při působení v zahraničních operacích a ze sběru informací, výsledků hodnocení a zevšeobecňování poznatků a zkušeností z operací NATO a EU. Respektuje platné zákony ČR a zásady mezinárodního humanitárního práva. Zároveň bere v úvahu i možnost nasazení sil a prostředků AČR v operacích na území ČR pod národním velením.

Doktrína AČR je společnou doktrínou všech druhů sil, vojsk a služeb a je rovněž podkladem pro tvorbu doktrín nižšího řádu a dalších vojenských předpisů zpracovávaných a vydávaných v působnosti resortu Ministerstva obrany České republiky. Je dokumentem, jenž propojuje politicko - strategickou úroveň řízení obrany státu s velením a řízením AČR na úrovni operační. Zatímco strategické dokumenty definují politicko-vojenské ambice ČR a jsou směrodatné pro AČR při eliminaci bezpečnostních hrozeb vojenskými prostředky, doktríny uvádějí způsob naplňování poslání AČR při realizaci operačních úkolů.

Podrobné rozpracování této problematiky a jednotlivých principů obsahují dokumenty nižšího řádu. Zejména z nich vycházejí vojenské operační doktríny, taktické doktríny a vojenské předpisy s působností pro jednotlivé oblasti činnosti AČR, druhy

vojsk a služeb, pro velitele a štáby všech stupňů velení a řízení. Doktrína AČR je určena především velitelům a štábům všech stupňů, osobám zodpovědným za plánování, rozvoj a použití AČR, výcvikovým a vzdělávacím součástem resortu MO ČR. Dále je určena i resortům státní správy a orgánům státní správy a samosprávy, spolupracujícím s AČR např. při řešení krizových situací na území státu v oblastech jejich společné působnosti.

Cílem doktríny AČR je vymezit obecný obsahový rámec pro plánování, přípravu a řízení jednotek (útvárů) AČR k jejich nasazení ve vojenských operacích vymezených politicko-vojenskými ambicemi ČR a Vojenskou strategií ČR. Dalším cílem doktríny AČR je informativním způsobem zajistit jednotné chápání obecných zásad přípravy a vedení vojenských operací a dosáhnout optimální úrovně operační interoperability s ozbrojenými silami ostatních členských zemí NATO. Doktrína je pro příslušníky AČR směrodatná, ale nesmí být chápána jako dogmatická a neměnná. Při její aplikaci v praxi velitele neomezuje a její použití vyžaduje tvůrčí přístup, odpovídající novým okolnostem vedení operací. (tamtéž)

Dalšími zákony, které navazují na ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky je:

- zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky,
- zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze,
- zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání,
- zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky,
- zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství,
- zákon č. 214/2004 Sb., o zřízení Univerzity obrany,
- zákon č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech,
- zákon č. 310/1999 Sb., o pobytu ozbrojených sil jiných států na území České republiky.

Zejména zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání je velmi důležitý. Upravuje vznik, změnu, zánik a obsah služebních poměrů vojáků z povolání a bytostně se dotýká každého z nich.

Zákon se dělí na deset částí:

ČÁST PRVNÍ – všeobecná ustanovení

ČÁST DRUHÁ - vznik, změnu, zánik a obsah služebních poměrů vojáků z povolání

- Hlava I - vznik služebního poměru
- Hlava II – průběh a změny služebního poměru
- Hlava III – zánik služebního poměru
- Hlava IV – výkon a doba služby
- Hlava V – dovolená a služební volno
- Hlava VI – zvláštnosti průběhu služby v zahraničí

ČÁST TŘETÍ – občanská práva a vojenské kázeňské právo

- Hlava I – omezení občanských práv vojáka
- Hlava II – základní povinnosti vojáků a základní povinnosti nadřízených
- Hlava III – kázeňská pravomoc, kázeňské odměny, kázeňské tresty a jejich ukládání

ČÁST ČTVRTÁ – péče o vojáky

ČÁST PÁTÁ – zabezpečení vojáků

- Hlava I – platové náležitosti
- Hlava II – náborový příspěvek
- Hlava III – cestovní a jiné náhrady
- Hlava IV – proviantní, výstrojní a přepravní náležitosti
- Hlava V – zdravotní péče, zdravotní pojištění a nemocenská péče

ČÁST ŠESTÁ – bezpečnost a ochrana zdraví při výkonu služby

ČÁST SEDMÁ – náhrada škody

- Hlava I – odpovědnost vojáka za škodu způsobenou státu
- Hlava II – odpovědnost státu za škodu způsobenou vojákovi
- Hlava III – společná ustanovení o odpovědnosti státu za škodu

ČÁST OSMÁ – výsluhové náležitosti

ČÁST DEVÁTÁ – rozhodování ve věcech služebního poměru

- Hlava I – řízení ve věcech služebního poměru

- Hlava II – přezkoumání rozhodnutí

ČÁST DESÁTÁ – společná, přechodná a závěrečná ustanovení

- Hlava I – společná ustanovení
- Hlava II – přechodná ustanovení
- Hlava III – závěrečná ustanovení

1.5 Dílčí závěr

V této kapitole se zabývám činností legií před vznikem Československé republiky, velmi těžkou a složitou situací Československé lidové armády a jejím nástupcem Armádou České republiky. Popisuji legislativní normy ozbrojených sil nejen ve vztahu k sobě samým, ale také ve vztahu k NATO a Evropské unii.

2. ŽENY JAKO BOJOVNICE

Ženám byla už v dávné historii přisouzena role těch, které nebojují. Ženy se však mnohokrát staly buď přímo, či nepřímo oběťmi války. Přestože jsou to bytosti spíše truchlící, oslavující či ochraňující. Samozřejmě, příběhy žen – bojovnic, nejsou jednoduché. Vzpomeňme na nevyhnutelné výjimky z pravidla - bájně příklady hrůzostrašných Amazonek či světic typu Johanky z Arku. I při pohledu do historie se mnohokrát můžeme přesvědčit, že když si muži už neví rady, řeší zapeklité situace ženy, a mnohdy velmi úspěšně. Historici rádi hovoří o období vlády carevny Kateřiny II. Veliké, císařovny Marie Terezie nebo královny Viktorie. V moderních dějinách to byla i Matka Tereza, která pohnula svědomím lidstva. V myslí nám okamžitě vyvstanou také další příklady: partyzáanky z druhé světové války, odbojové pracovnice a pilotky taktických stíhaček, partyzáanky z koloniálních válek, ženy vyrábějící munici či dnes pilotující stíhačky válečného námořnictva. Takže jak to bylo v minulosti? Pro pochopení je tedy nutné podívat se na starověké a středověké předchůdkyně žen v moderní válce.

Pokud pomineme báje, ženy byly součástí válečné historie už ve starověku. Starověká společnost byla zcela založena na patriarchálním modelu. Byla to společnost starých Řeků a Římanů, jež nejvíce ovlivnila vývoj Evropy a jejich vztah k ženám se promítl nejen do středověkých, ale i pozdějších názorů evropské společnosti. Pro Řeky byla válka přirozeným stavem a základem společnosti. Řecké městské státy byly hlavně komunitami válečníků. A tak Periklés v přednesené smuteční řeči oslavoval válečníka, který jako pravý Athéňan položil život při obraně města.

Role žen ve starověku byla výrazně formována naprosto konkrétními historickými modely a silami. Vypodobení žen z řeckého starověku nám můžou osvětlit působivá a prototypově obecná tvrzení. Hlavní myšlenkou byla teze, že válčení je pouze mužskou záležitostí. Celá osobnost ženy byla ve starověkém Řecku, respektive v Athénách, snížena na pouhou strážkyni domu, rodičku, služku a otrokyni. V této době měla žena dosud nejhorší postavení. Ženám nezbývá nic jiného, než usilovat o soukromou pomstu. Mnohem výrazněji se v příbězích žen a války vyjímá mateřské truchlení Hekabé nad mrtvým synem a vnukem. Dominantní roli hrají slzy žen a jejich smutek. Ženy válkou trpěly, ale zároveň ji považovaly jak za nevyhnutelnou, tak za arénu mužského boje a cti. Krajní alternativu nebojující ženy představuje spartská

matka – hrdá, odmítající soucit, slzy a lamentace, militantní občanka. Ona sama nabádá syna k boji, aby se vrátil buď se štítem, anebo na štítě.¹²

Společenská situace ve Spartě byla poměrně dost odlišná od situace v Athénách. Zatímco v Athénách a ve zbytku Řecka panovalo již patriarchální zřízení, ve Spartě dosud přetrvával starý gentový řád, který byl ovlivněn celkovou zdejší společenskou situací. Volnost mravů, rodinný život ve Spartě, ale i v celé tehdejší společnosti byl výrazně ovlivněn péčí a výchovou státu. Ale Sparťané si svých manželek vážili a ženy se těšily opravdové úctě, nicméně s jejich právním postavením to bylo horší. V římských dějinách najdeme řadu ženských postav uváděných jako vzory mateřství, hrdého ženství a lásky (Lucretia, Cornelia)

Po mravním úpadku Říma a jeho následném faktickém pádu se v Evropě rozmáhá nové náboženství – křesťanství a na významu nabývají zcela jiné postavy žen. Křesťanství vracelo ženám zpočátku lidskou důstojnost, odsuzovalo aplikaci dvojí morálky a poslání válečníka se stávalo daleko rozporuplnější. Postava ženy byla mocně formována představou Madony, která spíše trpěla nad ztrátou syna, než aby oslavovala jeho slávu. Trpící matka, na rozdíl od přísné spartské matky, tady byla postavena hlavně do role oběti války. Přestože souhlasila s válečným úsilím své vlasti, tak smrt jejich synů jí přinášela jen smutek a slzy. Ženy byly chápány a oslavovány jako dávkyně života a zdálo se, že v nově formované evropské společnosti by se mohly domoci stejných práv, jaké měli muži.

Z antropologického hlediska patří ochrana nositelky života mezi hluboce zakořeněný požadavek lidského rodu. Stejně tak existuje mnoho evolučních důvodů, proč držet ženy stranou od ohnisek nebezpečí. Ale postupem doby a s nástupem moderní války se mnohé změnilo. I nadále sice ženy nepatří v převažující míře mezi bojovnice, nebezpečí pro ně však představují nejenom tlupy bojovníků a okupační vojska, ale také dalekonosné zbraně dělostřelectva a od dvacátého století také pumy shazované z letadel na města. Dokonce by se dalo říct, že čím více nabývalo válčení totalitního charakteru, tím více možností k účasti na válce se před ženami otevíralo.

Vývoj společnosti je však podmíněn spoustou faktorů, které nemůžeme ani ovlivnit, ani předvídat. Rozvíjející se emancipaci totiž zhatily křížácké výpravy, jejichž cílem bylo osvobodit Svatou zemi a Jeruzalém. Šlechta, jako „vládnoucí“ třída, křížácké

¹² Rownshend, Ch. *Historie moderní války*, Mladá fronta, Praha, 2007, s. 314 - 315

výpravy organizovala a sama se jich účastnila. Po jejich návratu začal vznikat nový ideál ženy ovlivněný arabskou kulturou. Žena jemná, křehká, potřebující oporu.¹³

Vývoj válečnictví v čerstvé renesanci a v raně moderních obdobích nepřináší žádná velká překvapení. Díky překonání předsudků minulých staletí začala být ženám pomalu přiznávána lidská práva. Na malbách renesančních umělců jsou zobrazeny nové typy žen. Markytánky, které ošetřují, rozdělují pití, léky, potraviny a poskytují útěchu jak mateřského, tak tělesného druhu. Manželky následovaly muže do ležení. Kdekoliv se ocitli vojáci, tam byli i lidé, kteří armádu následovali na pochodu. S nástupem profesionálních, disciplinovaných, trvalých armád pod dohledem státu pak zmizely ony nesourodé tlupy, jež byly charakteristické pro předmoderní válečnictví. Ženy ve válce byly proto, aby sloužily mužům, tím či oním způsobem. Už nebyly brány pouze jako milenky a svěťice. Prohlubuje se vzdělání žen a začaly vznikat první ženské spolky. Kultura a umění bylo obohaceno o ženský prvek, ženský způsob vnímání světa.

V sedmnáctém a osmnáctém století nastává doba poněkud lehkomyšlnější, ale emancipace ženy zdárně pokračuje. Z vyšších sociálních tříd se rekrutovali bojovnice a bojovníci za práva žen a vznikají moderní ženská hnutí. Mezi nejranější patřilo sdružení amerických žen, jež požadovalo s muži stejná politická práva a rovnost ve vzdělání. První výraznější postavou rodícího se ženského hnutí byla Francouzka Olympe de Gouges a ve Velké Británii Mary Wollstonecraftová. Právní postavení žen se v té době příliš nezlepšilo, ale právě anglosaské země se později staly kolébkou feminismu.

Ženy v Anglii neměly rozhodně stejná práva a rovnost s muži. Tehdejší společnost rychle pochopila, že tato diskriminace brzdí její vlastní vývoj, a tak nečekala na žádné vyhlášky, nařízení, výnosy či zákony a začala si počínat, jako by změny již nastaly.

Podobná situace panovala i ve Spojených státech. I tady vývoj společnosti předběhl právní normy. V jednotlivých státech USA platily rozdílné zákony, vyplývající z tradice ovlivněné přístupem španělským, francouzským či anglickým. Právní postavení žen se rychle zlepšilo na severu a západě, kde byly původně anglické kolonie. (tamtéž)

¹³ Brož, J. *Feminismus: ideologie směřující k totalitarismu* [online], 1999, [cit. 2010-11-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.stylove.com>>

Naprosto jiná situace panovala mimo anglosaský svět, například ve Francii. Revoluce z roku 1789 sice přinesla změny, které postavení žen zlepšily. Řadu zákonů, které Francie přijala, a ženu osvobodily, roku 1799 zrušil Napoleon zároveň se způsobem vlády pěti direktorů. Ve zbytku Evropy byla situace velmi podobná.

Devatenácté století bylo jednou z nejvýznamnějších epoch v dějinách lidstva a současně přineslo nebyvalé rozšíření občanských práv a svobod. Díky průmyslové revoluci byly přetřhány feudální vazby, došlo k rozvoji a nárůstu střední třídy, která získala vliv, postavení, moc i bohatství. Tato situace se odrazila také v životě žen. Mnohé z nich studují, stávají se spisovatelkami, malířkami, herečkami, političkami, podnikatelkami a vědeckými pracovnicemi.

Jakmile dospějeme k národnímu státu v jeho moderní formě, tak zjistíme, že jeho neoddelitelnou částí je představa žen jako nebojujícího celku. Od konce osmnáctého století bylo převládající normou činit výrazný rozdíl mezi vztahem mužů a žen k násilí. Mužské násilí bylo ospravedlnitelné jedině ve válce, ale ženské násilí bylo mimo jakékoliv hranice normálního očekávání. Pokud k němu došlo, bylo považováno za zkázonosné a individuální, zatímco násilí mužů v době války mohlo být spořádané a řízeno pravidly. Zároveň se objevily velice ostré rozpory mezi osobním životem a veřejným životem – mezi rodinou a státem. Zatímco ženy byly strážkyněmi rodiny, muži byli zase ochránci státu.¹⁴

Pro muže bylo konání skutků ochrany, obrany a smělosti důkazem odvahy, služby, cti a slávy. Naopak ženy viděly ve svých skutcích ochrany a obrany hladovění, nemoc a utrpení. Přijaté povědomí nikdy neztratilo svou účinnost. Ženy zůstávají prototypem tvorů nebojujících, mimo okruh kolektivního násilí, a to i tehdy, když je historie válčení dvacátého století postavila do epicentra válečné zkázy (doslova a do písmene v případě hrůzného bombardování německých měst za druhé světové války a shození atomových pum na Hirošimu a Nagasaki).

Ženy se daleko energičtěji dostávají do válečného obrazu, zejména v rolích partyzánek, bombometkyň a vražedkyň. Jako provokatérky, vyzvědačky a konečně jako samotné bojovnice v uniformě, podřízené vojenským požadavkům a disciplíně.

¹⁴ Rownshend, Ch. *Historie moderní války*, Mladá fronta, Praha, 2007, s. 318 – 319

2.1 Žena, muž a společnost

Muž a žena se setkali, poznali, zamilovali se do sebe a rozhodli se spolu žít a mít děti. Muži pracovali, aby uživili rodinu. Ženy se zase staraly o dům, rodinu a děti. Společně tvořili harmonické partnerství i díky tomu, že měli rozdělené role a úkoly. Postupně se v přístupu společnosti k ženám se odehrály velké změny.

Tou nejdůležitější byl posun, který nastal v tradičním pojetí role manželky a matky. Ženy postupně začala unavovat a neuspokojovat pouze péče o domácnost a rodinu. Zatoužily po uspokojení, moci, uznání, nezávislosti, samostatnosti. Chtěly vydělávat peníze, samy rozhodovat o svých věcech. A tomu byly schopné a ochotné mnohé obětovat. Dnes se žena může rozhodnout, zda se bude plně věnovat dětem a domácnosti, nebo zda skloubí rodinu s kariérou. Spoustě z nich se to podařilo. Staly se jak dobrými matkami, tak úspěšnými ve svém pracovním oboru. Některé se dokázaly prosadit v dosud výhradně mužských profesích či funkcích.

Posun v partnerských rolích však odstartoval chaos a zmatek na pracovištích. Zaměstnávání žen způsobilo řadu konfliktů a potíží. Mnoho mužů necítilo k ženám žádnou úctu, respekt, uznání a pracovně je podceňovali. Navíc muži v ženách viděli spíše sexuální objekty. Tato situace poškozovala obě strany. Nejen ženy trpěly obrovským stresem. Emocionální podporu dnes potřebují jak muži, tak ženy. Muži ve stresu reagují jinak než ženy. Muž se začne utápět sám v sobě a v soustředěném přemýšlení, jeho práce ztrácí na účinnosti. Ženy vystavené nepřírozně silnému stresu se většinou chovají zcela opačně než muži ve stejné situaci. Ženy mívají sklon k přehnané upovídání, podléhají pocitu, že jsou přetažené a nápor práce nezvládají a i malé problémy se jim zdají větší, než ve skutečnosti jsou. Nejjednodušším způsobem, jak se vypořádat se stresem, je pro ženu možnost promluvit si o jeho příčinách a zdrojích s přáteli.¹⁵ Společnosti, firmy a zaměstnavatelé se všeobecně snaží podporovat kvalitní rodinný život svých zaměstnanců tím, že jim nabízejí možnosti pružné pracovní doby, rodinné rekreace, různé akce, programy a večírky

Mezi muži a ženami existuje spousta vzájemných odlišností a povahových rozdílů. Pokud je pochopíme, dosáhneme větší důvěry, úcty, spolupráce mezi nimi a udělá nám jasno v tom, proč lidé reagují určitým způsobem. Přítomnost žen

¹⁵ Gray, John. *Mars a Venuše na pracovišti*, Práh, Praha, 2003, s. 15-280

na pracovišti znamená velký přínos, dodává mu nové a přínosné dimenze. Muži i ženy často pracují společně, což klade na obě pohlaví velkou zátěž. Díky novým poznatkům a jejich užívání v praxi dokážou muži vytvořit s ženami jeden harmonický tým, navzájem si prospívají odlišným přístupem k věci a názory i schopnostmi typickými pro jednotlivé pohlaví. Zlepšení atmosféry na pracovišti se odrazí i na vylepšení kvality našeho soukromého života, protože tyto dvě sféry lidské existence si navzájem poskytují podporu.

Zaměstnání klade na ženu mnohem větší nároky než na muže. Během vývoje společnosti došlo k mnoha krokům, které si kladly za cíl zrovnoprávnit postavení mužů a žen na pracovišti. Svou roli zde hrála nejen legislativa, ale i vnitřní politika firem. Předsudky na pracovišti ženám znesnadňují možnost prosadit se stejně snadno jako muži. Pracovní svět stojí výhradně na konkurenci, úspěch si každý musí zasloužit a neustále na něm dál pracovat. To je ostatně rozdíl a protiklad světa soukromého, intimního.

Lepší pracovní atmosféra, efektivita a užitečnost vede nejen k vyšší produktivitě práce a k většímu zisku, ale i k větší výkonnosti a tvořivosti, bez kterých se dnes neobejde nikdo, kdo chce obstát na trhu práce. V pracovním prostředí nám jde hlavně o to, abychom dosáhli zisku. Musíme dokázat umět přesvědčit ty pravé osoby o svých schopnostech a znalostech, jen talent od boha nestačí. Muži si mnohem více tyto schopnosti uvědomují, dokážou vyčnívat nad ostatními a vydělit se z davu. Naopak ženy uvažují a jednají úplně opačně. Ženy se chovají více rovnostářsky a nečiní si nárok na výsadní zásluhy. Využívají, ale nezdůrazňují osobní talent, výjimečnost, schopnosti a úspěchy. (tamtéž)

Zásadní rozdíly mezi muži a ženami se projevují v oblasti vzájemné komunikace. Přirozeností ženy je, že využívá emocionální tón k vyjádření svých pocitů. Slova sice znějí stejně, ale mohou mít jiný význam. Stejný výraz stejně tak může snadno vyvolat odlišné představy i emocionální náplň nebo nesprávné pochopení celého sdělení. Ženy projevují velkou schopnost empatie, váží si hodnot, jako je podpora, důvěra a dobrá komunikace. Menší důraz kladou na osobní úspěchy a větší důraz na osobní vztahy, velkou roli pro ně hraje osobitost a krása.

Muži i ženy prožívají stejné pocity, i když je každý vyjadřuje jinak. Pocity nedáváme najevo jen slovy, ale i gesty, mimikou obličejů a tónem hlasu.

Ženy dnes pronikají stále více do čistě mužských profesí a naopak muži se snaží mnohem více zapojit do péče o děti a domácnost. Ale lidé mají tendenci přisuzovat

ženám určité vlastnosti a jiné zase mužům. Tomuto automatickému předpokladu určitých vlastností a schopností u obou pohlaví se říká genderový stereotyp. Největším genderovým problémem ve společnosti je platová diskriminace žen a to i přesto, jaké obrovské počty žen vstoupily na pracovní trh. Jejich mzdy ve všech zemích a pracovních odvětvích, u všech typů práce a na všech úrovních kvalifikace výrazně zaostávají za mzdami mužů.

Sociální identita ženu zařazuje spíše mezi oběti než vykonavatele násilí. Rostoucí podíl žen v armádě vzbuzuje vznik závažných kulturních nepříjemností. Angažovanost v zabíjení se dostává do konfliktu s klíčovými prvky jejich sociální osobnosti. Důkazy těchto nesnází lze nalézt ve zprávách sdělovacích prostředků a v tiskových kampaních, např. v kritice žen odcházejících do války a zřikajících se manželů a dětí nebo v případech zvláštního zájmu o ženy, které se staly válečnými zajatkyněmi.

Dělba práce je technickou záležitostí, ale má také skrytý morální význam. Úkoly, které jednotlivci v rámci dělby práce plní, se vyznačují aspekty spjatými s kvalifikací i aspekty mravními. Sepětí zaměstnání s pohlavím se promítá do přiměřenosti specifických úkolů, ale také do místa a významu úkolů v širším morálním řádu. Ženy, které vstupují do tradičně mužských profesí, se pak velmi často setkávají se zaměstnaneckou kulturou, která je sama o sobě samozřejmě spjata s mužským pohlavím.

Pro ženu v tradičně mužské oblasti ve skutečnosti může být velmi obtížné jednat zcela bez rozpaků. Hochschild (1973, in Chandlerová J, 1993) bylo zjištěno, že ženy, které se ocitnou v zaměstnanecky okrajových situacích, se snaží svoji situaci překlenout tím, že přijímají jeden z dvou typů rolí: „defeminizovaný“ nebo „deprofesionalizovaný“ typ:

Ženy s defeminizovanou orientací se snaží identifikovat s dominantní skupinou, oddělují se od ostatních žen a snaží se úspěšně plnit pracovní úkoly a normy. Skutečnost, že vyznávají orientaci na výkon, často znamená, že v nich nejsou spatřovány ženy. Ženy s deprofesionalizovanou orientací jsou spokojeny s prací v podřízených a pomocných rolích vůči svým kolegům mužského pohlaví.

Mnoho vojenských předpisů prošlo změnami v rámci přizpůsobování se rolím žen v boji a přední linii. Ustanovení řádů a kázeňské metody byly a jsou problematickou oblastí. Tam, kde došlo ke změně předpisů tak, aby byly lépe přizpůsobeny ženám, došlo ve skutečnosti i ke změnám týkajících se vojenských zkušeností mužů. Rozdíly

mezi veřejným a soukromým jsou také otázkou prostoru. V bojových sestavách neexistují žádné rozdíly mezi tím, co se v občanském životě považuje za domov a zaměstnání, a mezi malým prostorovým soukromím. Ochrana prostoru se tak stává objektem centrální pozornosti armády. Ženy v bojových situacích pak mohou být mužskou populací považovány z mnoha důvodů za problematické.

Důsledky zvyšující se účasti žen na bojové bojeschopnosti patří ke klíčovým otázkám a k významným objektům rozporných diskuzí. Na jedné straně je kladen větší důraz na intelektuální a vzdělanostní kvality branců. Na druhé straně rozšiřování vojenských rolí žen je chápáno jako něco, co potenciálně omezuje bojeschopnost. O ženách se soudí, že postrádají tělesnou sílu a potřebnou agresivitu. V některých ozbrojených silách byly stanoveny odlišné fyzické nároky pro muže a ženy. Právě na tyto rozdíly se často soustřeďovala kritika proti zařazování žen do armády.

Historický obraz o postavení žen v armádě je naplněn mnoha významovými charakteristikami, stejně tak, jako postavení žen v jiných tradičně mužských zaměstnáních. Najdeme zde plno příkladů, kdy se armády snažily současně eliminovat ženy ze svého středu, ale také jich využívat a kdy jakákoli účast žen v bojové situaci byla co do významu snižována i odsouzena k zapomnění.

Válečné události vždy byly považovány za součást mužské domény, za svět, v jehož rámci ženy pomáhaly potenciálně ilustrovat legitimitu vojenské činnosti a bojovníkům poskytovaly pocit domova i sexuální služby, služby, které byly vojenskou hierarchií oceňovány i zatracovány. Eliminace žen z vojenské oblasti i dvojí platnost tohoto problému se prohloubily se vznikem profesionálních armád a profesionálního vojenského námořnictva. Ženy byly nově definovány jako sice podstatná, ale okrajová sociální skupina, užitečná pouze při řešení některých rozporů a zvláštností vojenského života.

U námořnictva se setkáváme s obdobným obrazem. Až do roku 1990 nebylo ženám na britských válečných plavidlech oficiálně vymezeno žádné místo. Profesionální vojenské síly se snažily vyloučit ženy ze svého středu spíše v míru než za války. V evropských válkách bylo podporováno úsilí žen vstoupit do armády a byly přijímány do branných sil, byly aktivní v partyzánských bojích a hnutích odporu. Vojenské zkušenosti žen jsou příkladem toho, jakým způsobem lze ženy považovat za prvek pronikající do světa mužů. Jak je jim dovoleno vstupovat do kultury a prostorů mužů v dobách národního ohrožení a kdy je jejich účast považována za prospěšnou. Ženy byly a jsou doslova záložní armádou a jejich účast ve válce bývá objektem

„kulturního zapomnění“, V důsledku toho je každé zvýšení účasti žen v armádě považováno za bouřlivé novum. Mnohdy se argumentuje tím, že se změnila ideologie, kulturní normy i sociální reality.¹⁶

Vždycky existovali lidé, kteří prohlašovali, že válka bude jednoho (možná nepříliš vzdáleného) dne zastaralá. Částečně i proto, že lidské bytosti přestanou být schopné snášet zkázu a zmar, jež válka přináší. Nezdá se, že by to lidskou rasu odradilo a je malá pravděpodobnost, že ji to odradí v jednadvacátém století. Ve skutečnosti dnes existují doktríny vytvářející genderovou politiku, pokud se to tak dá říct, jež zruší tradiční způsoby, jimiž se společnost snažily omezit škody způsobené válkou tím, že vztyčují bariéru mezi bojujícími a nebojujícími. V otázkách vztahu žen a války bude i nadále prosazována řada rozdílných názorů.

2.2 Ženy v ozbrojených silách v období mezi světovými válkami

Ženy byly povolávány do moderní války už v době před první světovou válkou. Když zazněly úvodní salvy první světové války, neprojevily ženy menší vlastenecké nadšení než muži. Mnohé mladé ženy si připínaly na své oblečení bílá peříčka, symbol zbabělosti, aby zostudily ty mladíky, kteří neoblékli uniformu. Ženy nebyly nasazovány přímo do boje, ale své místo našly v nejrůznějších funkcích, především jako polní sestry, což byla čestná a nezbytná služba založená v devatenáctém století. Mnoho žen se tak dostalo velice blízko k místům opravdových válečných bojů, a zároveň tak byla potvrzena jejich původní role léčitelek, nikoliv bojovnic. Ženy sloužily jako kurýři a občas se objevila nějaká ta neblaze proslulá vyzvědačka (z nich nejvíce zlopověstná a zároveň fascinující byla Mata - Hari). Válka zároveň vyvolala u žen výbuch protiválečné aktivity. Pro aktivistky byla opozice proti válce logickým pokračováním jejich snahy o získání volebního práva, neboť v jeho rozšíření ženy spatřovaly humanizaci vlád.

Ženy se dostaly do popředí ještě daleko dramatičtějšíм způsobem v době druhé světové války. Nikdo už dnes nespočítá, kolik žen se aktivně účastnilo odboje v nacisty okupované Evropě. Některé odhady hovoří dokonce o tak vysokých číslech jako „desítky tisíc“ žen zapojených jenom do francouzského odbojového hnutí samého, v němž plnily úkoly v roli spojek, vyzvědaček, sabotérek a ozbrojených bojovnic. Ve Francii za druhé světové války „v duchu tradice Johanky z Arku“ ženy vedly

¹⁶ Chandlerová, J. et al. *Ženy v ozbrojených silách* In Sborník statí ze zahraničních sociologických výzkumů, Praha, MAGNET-PRESS, 1993, s. 6 - 8

partyzánské jednotky do boje, při osvobození Paříže ženy bojovaly v ulicích společně s muži.¹⁷

Velmi významnou a zároveň jednu z nejméně známých historií druhé světové války představují sovětské ženy. Za války v boji vytvořily jako jediné pravidelné ženské bojové jednotky. Sloužily jako odstřelovačky, kulometčice, u dělostřelectva a tankového vojska. Jejich počty dosáhly svého vrcholu na konci roku 1943. Podle odhadů v té době sloužilo ve vojsku 800 000 až 1 000 000 žen, tedy 8 % z celkového počtu příslušníků armády. Sovětské ženy také tvořily tři letecké pluky a účastnily se odminovacích akcí. Instrukce, výstroj, výzbroj a úkoly žen byly shodné s jejich mužskými protějšky. Také u pozemního personálu, který byl přiřazen k těmto plukům, napočítáme velké počty žen. Ženy, které sloužily v těchto funkcích, byly dobrovolnice a na rozdíl od svých amerických protějšků, nebyly určeny výhradně k nebojovým činnostem. Sovětský svaz se po válce vrátil ke standardnímu modelu, v jehož rámci jsou ženy určovány jen k nebojovým funkcím. V době zániku Sovětského svazu hrály ženy v jeho armádě jen okrajovou roli, především v roli kancelářského personálu.

Daleko důležitější byly ve druhé světové válce ty ženy, které byly povolávány ke službě na domácí frontě. Některé ženy byly přímými oběťmi války, ale téměř všechny ženy ve státech účastnících se války pocítily na svých životech dotek této nejrozsáhlejší ze všech moderních válek. Ženy se podílely hlavně na válečné produkci v továrnách, aby tak nahradily „nedostatek mužské pracovní síly“, protože do války odešlo ohromné množství mužů. Ženy se tak musely vyrovnat s nedostatkem a strádáním ve všech možných ohledech.

Po ukončení druhé světové války došlo k velkým změnám v lidské společnosti a postavení ženy ve společnosti se začalo zlepšovat. Výdobytek 20. století, všeobecné volební právo, začalo platit pro muže i pro ženy.

Evropa unavená válečnickými excesy se poté obrátila k obchodu a k politice studené války pod jaderným deštníkem Spojených států. Nebylo snadné vyvolat jakékoliv nadšení pro válku a otázka role žen v boji postrádala jakoukoliv naléhavost. Mnohem větší a naléhavější strach představovalo pro ženy nebezpečí z jaderné války.

¹⁷ Rowshend, Ch. *Historie moderní války*, Mladá fronta, Praha 2007, s. 321

Množství žen cestovalo křížem krážem po světě s nejrůznějšími formami protestu proti atomovému nebezpečí.

2.3 Ženy v ozbrojených silách v zahraničí

Velení mnoha armád v posledním desetiletí přistoupilo k dosud nevídanému jevu a umožnilo vykonávat ženám dříve téměř výlučně mužskou profesi vojáků z povolání. Ženy projevily o vojenské povolání značný zájem a jejich počet v armádách NATO rychle roste, čímž se značně rozšířila vojenská role žen. Ženy mají stále větší touhu se více angažovat v bojových oblastech a mnohé z nich začaly být přijímány a zařazovány do bojových funkcí i funkcí spjatých s bojem. Zcela nově tedy muselo být definováno to, co tvoří podstatu bojové činnosti. Vojenská role žen vyvolává řadu specifických i obecných otázek nejen o sepětí armády, její organizaci a kultuře s pohlavím, ale i o nárocích, které na ně vojenské povolání klade a v neposlední řadě také kulturně vymezené otázky vztahu žen k zabíjení.

V řadě zemí jsou ženy bezesporu ve stále větším počtu přijímány do rozmanitých vojenských rolí. Tak například Izrael, často považovaný za stát s „ženskými vojáky“, osvobozuje všechny vdané ženy z povinné vojenské služby (včetně záloh) a ženské příslušnice Izraelských obranných sil se neúčastní bojových akcí ani na pevnině, ani na moři.¹⁸

Současné počty žen v armádě ukazují nevyrovnaný obrat ve prospěch mužů. Ženy tvořily 6 % celkového počtu vojáků v operaci Pouštní bouře. Ženy sloužily jako pilotky zásobovacích letounů, mechaničky, policistky, v muničních skladech a v obvyklé škále štábních, zdravotnických a zabezpečovacích funkcích. Ačkoliv účast žen ve válce v Perském zálivu byla omezená a ve srovnání s počty nasazených mužů vystavených nebezpečí nepatrná, začalo v letech 1992 a 1993 sílit nadšení pro zrušení všech dosud platných pravidel o „vyloučení z boje“. V důsledku toho válečné námořnictvo Spojených států začalo v roce 1994 zařazovat do své bitevní flotily i ženy. Ženy, které sloužily na letadlové lodi USS Eisenhower, připravily cestu pro další příliv žen do bitevního loďstva. Letectvo USA také otevřelo dveře ženám pilotujícím bojové letouny opět jako první v roce 1994. V současné chvíli ženy nemají dovoleno sloužit u pozemních bojových jednotek či ve speciálních silách.

¹⁸ Chandlerová, J. et al. *Ženy v ozbrojených silách* In sborník statí ze zahraničních sociologických výzkumů, Praha, MAGNET-PRESS, 1993, s. 5 - 26

Tato poslední omezení, vycházející z filozofie poslání a nezbytných fyzických předpokladů, zvláště větší tělesné zdatnosti, jsou nepřijatelná zejména pro ty, kteří se nejvíce angažují pro myšlenku obsadit ženy do všech bojových rolí. Bude příští století svědkem zatažení opony nad propastí mezi bojujícími muži a nebojujícími ženami, která tak houževnatě postupovala způsob, jakým moderní státy vedly válku, jež byla tak svědomitě přejímána z generace na generaci a tak výrazně pronikala právními normami států a etickými kodexy národů? To je nepravděpodobné. Pro velkou většinu žen v americké profesionální armádě riziko bojového nasazení vysoce převažuje potenciální výhody. Bezpochyby to v historii platilo i pro ohromnou většinu mladých mužů. Rozdíl je samozřejmě v tom, že oni neměli zpravidla vůbec na vybranou.¹⁹

Situace je v různých zemích NATO dost rozdílná a je patrné, že existují velké rozdíly v počtech žen sloužících v ozbrojených silách. Najdeme země, kde je účast žen zcela vyloučena nebo omezena. Na rozdíl od zemí, ve kterých jsou všechny nebo většina vojenských funkcí ženám otevřeny. Ve dvacátém století byly ženy buď zcela vyloučeny z účasti v národních vojenských silách anebo sloužily v samostatných ženských sborech zřízených v souvislosti s realitou první a druhé světové války.

Nikdy však nebyly považovány za legitimní bojovou sílu. Spíše reprezentovaly administrativně zabezpečovací složku působící ve prospěch zcela mužských ozbrojených sil. V posledních dvou desetiletích bylo přikročeno v některých zemích NATO k iniciativám, jež mají poskytnout ženám příležitost účastnit se vedle mužských kolegů v mnoha, ne-li ve všech specializacích ozbrojených sil. Vojenská role žen se rozšířila v důsledku řady faktorů. Mezi ně patří obavy ze stále menších možností nábory a z demografických nerovností, z technizace války a z jejích důsledků, projevujících se ve zvýšených požadavcích na kvalitu branců, z vlivu ducha i litery legislativně zakotvených rovných příležitostí ne vojenské řady a z měnících se vztahů mezi právy občanů a vojáků. Mezi těmito iniciativami existují v jednotlivých zemích velké rozdíly, např. Belgie, Kanada, Nizozemí a Norsko sankcionují ženy jako bojovnice, Španělsko a Itálie zakazují ženám vstupovat do ozbrojených sil v jakékoli funkci. Jak jsem uvedla ze začátku, ačkoli v armádách došlo k rozšíření účasti žen, jejich početní stavy jsou stále malé. Celkové počty žen ve vojenských silách zemí, s výjimkou USA, reprezentují méně než 10 % jejich celkových ozbrojených sil.

¹⁹ Rowshend, Ch. *Historie moderní války*, Mladá fronta, Praha 2007, s. 324 – 327

2.4 Ženy v armádě některých zemí NATO

Spojené státy americké

USA byly jednou z prvních zemí, která integrovala ženy do tří druhů ozbrojených sil a tím jim byla zaručena příležitost vstupovat do těchto sil. Rekrutace amerických žen však byla doprovázena dalšími významnými změnami. Přestaly existovat kvóty pro počty žen, kterým bylo dovoleno vstoupit do vojenské služby, byl jim umožněn výcvik v zacházení s palnými zbraněmi - i když pouze v obranných a nikoli v útočných bojích. Všechny ostatní bojové role zůstaly ženám uzavřeny. Ať už u námořnictva nebo u vzdušných sil mohly ženy sloužit jen v případech, pokud nedošlo k jejich bojovému nasazení. Podobně tomu bylo také v rámci pozemního vojska. I tam byly přijímány ženy ke všem jednotkám s výjimkou těch, u kterých existovala vysoká pravděpodobnost bojového nasazení.

Do oblastí války v Zálivu bylo tehdy vysláno 35 000 amerických žen, jež představovaly 6,6 % celkové živé bojové síly. Mnoho z nich působilo v oblastech, které byly považovány za vysoce riskantní. Standardy rekrutace jsou v současné době totožné pro ženy i pro muže, s výjimkou námořní pěchoty. Pokud ženy hodlají vstoupit do námořní pěchoty, tam jsou standardy pro ně ve skutečnosti vyšší, než je tomu u mužů. Současné podmínky služby jsou ve všech třech druzích ozbrojených sil stejné, výjimku tvoří příležitosti k povyšování. Mezi předpoklady k povýšení patří právě i bojová zkušenost. Za uplynulých 15 let se integrační politika USA příliš nezměnila. Pouze jednou komise Senátu uvažovala o úplné integraci žen do bojových rolí, právě v souvislosti se zkušenostmi z války v Zálivu.

Spojené státy mají ve svých ozbrojených silách vyšší procento žen než kterýkoliv jiný vyspělý stát, zhruba 20 % z celkového počtu 2 milionů příslušníků. Takový nárůst počtu ženských vojáků je zcela výjimečný. Válka v Perském zálivu v roce 1991 postavila ženy do úplně jiného úhlu pohledu. V bezprostřední blízkosti bojů se tehdy ocitlo mnohem více žen než kdykoli předtím v dějinách Spojených států amerických. USA tím dokázaly, že jsou daleko ochotnější oficiálně vyslat ženy do nebezpečné válečné zóny než kterákoliv jiná velká průmyslová země.²⁰

²⁰ Chandlerová, J. et al. *Ženy v ozbrojených silách* In sborník statí ze zahraničních sociologických výzkumů, Praha, MAGNET-PRESS, 1993, s. 11 - 12

Kanada

Kanada, na rozdíl od USA, svou legislativou umožňuje přijímání žen do všech tří druhů ozbrojených sil za stejných podmínek. Tři zákony, jmenovitě zákon o kanadských lidských právech (1978), kanadská charta práv a svobod (1982) a zákon o odborové rovnosti (1985), působily tak, že zakazovaly diskriminaci určitého pohlaví v celonárodním měřítku i v rámci ozbrojených sil. Tyto zákony ženám zaručovaly právní oporu proti možnému vylučování z přístupu do řad příslušníků ozbrojených sil. V souladu se zákonem o lidských právech zrušila armáda všechna vojenská omezení týkající se žen, s výjimkou případů, kde bylo prokázáno, že výkonnost žen by mohla snižovat bojeschopnost. Kanadské ženy tak smějí zastávat bojové funkce ve všech třech druzích ozbrojených sil.

Belgie a Norsko

Na základě rozhodnutí z poloviny 70. let o tom, že se i ženy mohou dobrovolně hlásit do vojenské služby, povolují tyto dvě země ženám vstup do ozbrojených sil s bojovým předurčením. A tak díky tomu, že jsou ženám a mužům stanoveny přesně tytéž podmínky vojenské služby, mají teoreticky i stejné šance na povýšení.

Trendy v početních stavech žen ve vojenském stejnokroji se u obou zemí značně liší, i když obě země okázale akceptovaly stejné právní normy. Celkový počet žen v belgických vojenských silách zůstává na stejné úrovni, jako byl na počátku osmdesátých let, což nahrává tomu, že zde může fungovat kvótní systém. V současné době slouží v armádě Belgie zhruba 3 500 žen. Většina žen v současné době stále zastává nebojové administrativní funkce, jako jsou třeba úřednice, spojačky a pomocné služby zásobovací nebo ubytovací.

Naproti tomu v Norsku se počet žen zaregistrovaných v ozbrojených silách zdvojnásobil a v souladu se zákonem o rovnosti zde neexistují žádné horní limity podílu žen v armádě. Navíc Norsko pokračuje ve svém odhodlání přijímat více žen také tím, že uvažuje o výzbroji, která by lépe vyhovovala ženám, o náborových pobídkových systémech i o programech podporujících změnu postojů.

Francie a Dánsko

Francie a Dánsko patří k zemím, které dnes povolují ženám sloužit spolu s mužskými protějšky na hladinových plavidlech. V obou zemích ženy, které slouží ve vojenském námořnictvu, tak konají službu za stejných podmínek jako muži. Ženy

jsou však zcela vyloučeny z jakýchkoliv dalších bojových rolí. Dánské vojenské předpisy umožňují zařazování žen k bojovým jednotkám, ale v jejich úkolech nesmí být zahrnuty přímé bojové aktivity.

Francouzská vláda uznala stanovisko, že ženy je možné vybírat pro všechny odbornosti v ozbrojených silách, včetně bojových. Nicméně armádní politika, která zřejmě překračuje rámec národní legislativy, se přiklání k názoru, že ženám by nemělo být i nadále povoleno vykonávat bojové role v pozemním vojsku, v cizinecké legii a ve stíhacím letectvu. V bojových funkcích dnes mohou ženy sloužit pouze ve vojenském námořnictvu. Na rozdíl od Dánska ve francouzských vojenských silách funguje fixní systém ročních kvót, který stanoví počty žen, které mohou být v daném období zaměstnány.

Nizozemí

V Nizozemí existovaly až do roku 1978 tři ženské sbory, s odlišnými pravidly pro výcvik a povyšování, než tomu bylo u mužských ozbrojených sil. Změny v nizozemské politice se snažily reagovat na legalizaci rovných příležitostí. Šlo o první zemi NATO, která otevřela ženám téměř všechny vojenské odbornosti, včetně stanovených bojových rolí. Ženský personál dnes přijímaný do vojenské služby podepisuje stejné smlouvy a dostává se mu stejného výcviku jako jeho mužským partnerům. V současné době jsou podnikány nové kroky ke zvýšení počtu přijímaných žen, zkoušejí se nové cesty k povyšování žen do vyšších hodností, což by mělo usnadnit vyšší stupeň akceptability žen v rámci vojenské organizace. Námořní pěchota a ponorky Nizozemí však zůstávají ženám uzavřeny.

Velká Británie

Velká Británie jako první země NATO podnikla kroky k integrační politice v rámci svých ozbrojených sil. Ženám bylo dovoleno vstupovat do tří hlavních druhů ozbrojených sil. Ale co bylo ještě významnější, ve dvou z nich byly garantovány bojové role. Od roku 1990 se od žen vstupujících do Královského námořnictva vyžaduje služba na palubě hladinových plavidel. Mohou sloužit ve všech funkcích, jsou však i nadále vyloučeny ze služby na ponorkách a v námořní pěchotě. Královské letectvo umožnilo ženám příležitost pilotovat stíhací letouny, ačkoli u pěchoty a vojenského letectva je jim služba v bojových osádkách zakázána. Pozemní vojsko nepovoluje ženám službu v bojových jednotkách a z tohoto důvodu jsou jim možnosti přijetí k pěchotě a

tankovému vojsku znemožněny. Všechny tři druhy ozbrojených sil jsou alespoň teoreticky plně integrovány co do podmínek služby, výcviku, rekrutace a vyhlídek na vojenskou kariéru.

2.5 Dílčí závěr

Tato kapitola se věnovala postavení žen od dob raného středověku. Popisuje, jak se v průběhu vývoje společnosti měnil jejich postoj a zapojení do společnosti a ozbrojených složek. Zmiňuji zde některé konkrétní armády Severoatlantické aliance a možnosti zapojení žen do jednotlivých druhů vojsk a funkcí.

3. ŽENY V ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDĚ

Už v dobách husitských válek bojovaly ženy po boku mužů nejen jako sanitářky, ale najdeme je i v osádkách vozových hradeb. Vojenské předpisy ČSR po roce 1918 neumožňovaly vojenskou službu žen. O přijetí žen do vojenských útvarů rozhodl na vlastní odpovědnost velitel československé jednotky v Sovětském svazu podplukovník Ludvík Svoboda.²¹ Mladší ženy, schopné služby v poli, byly zařazeny do útvarů, kde procházely základním výcvikem, stejným pro muže a ženy.

V praporním rozkaze č. 41 se objevuje článek 2, podle něhož se ženám, zařazeným v československé jednotce, přiznává hodnost vojína. Je to vůbec první dokument v historii naší armády, který potvrzuje zařazení žen do vojenské služby.

Mezi dobrovolníky se do vojenských jednotek hlásily samozřejmě i ženy. Do té doby přetrvával ve společnosti názor, že ve válce zbraň ženám do ruky nepatří. Bylo to v rozporu s posláním ženy jako matky. V první světové válce ženy působily jako zdravotní sestry Červeného kříže ve vojenských nemocnicích. Nacističtí agresori rozpoutali nebývale krutou válku, která ohrožovala samotnou existenci napadených národů, zejména slovanských, považovaných jimi za méněcenné, hned po Židech. Ženy bojujících národů se stavěly vedle mužů. Stejně jako oni, ať již na ilegální frontě okupovaných území, nebo na válečné frontě se zbraní v ruce, bojovaly za svobodu své země, proti zlu vyvolanému nacismem, představujícím největší hrozbu civilizaci a životu. Tak tomu bylo v Sovětském svazu, v Jugoslávii, v Polsku, ve Francii i v dalších zemích bojujících proti nacistickému Německu v Evropě.

Ženy české, slovenské, podkarpatské, židovské – československé občanky i krajanky žijící v zahraničí – se hlásily do našeho zahraničního odboje, a to do československých zahraničních vojenských jednotek. Hlásily se k tradici československých legií v první světové válce. Vstupovaly do jednotek jak v Sovětském svazu, tak v Jugoslávii, na Středním východě i v Anglii. Jejich počet, ale i formální zařazení nebo uplatnění u jednotlivých vojenských profesí se v těchto zemích lišily.

Zatímco v SSSR bylo žen přes tisíc a byly řádnými příslušnicemi československých vojenských jednotek – praporu, brigády, či armádního sboru,

²¹ Hřebíček, M. *Ženy v armádě České republiky* [online], 2006, [cit. 2011-04-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2006/1-2006/zeny-v-armade-ceske-republiky.html>>

v Jugoslávii několik stovek českých a slovenských žen bylo příslušnicemi národních brigád – české a slovenské – v rámci jugoslávské osvobozené armády. V Anglii a na Středním východě dosahoval počet jen několika desítek. Ženy zde nebyly součástí čs. vojenské jednotky, nýbrž byly zařazeny do anglických vojenských pomocných útvarů jako zaměstnanci. Ženy tak prokázaly své kvality v československých jednotkách v Jugoslávii, v britské armádě na Středním východě a v ženských pomocných silách britského letectva (WAAF – Womens Auxiliary Air Force).

Ženy v armádě umožňovaly uvolnit muže pro boj v prvních liniích. Nahrazovaly muže jako obsluha protiletadlových děl, technických služeb na letišti, z předního okraje bojových postavení střílely z odstřelovačských pušek a kulometů na nepřátelskou pěchotu. Byly vycvičeny tak, aby se mohly v boji vystřídat a případně nahradit ztrátu spolubojovnice. Jako telefonistky a radistky musely nesčetněkrát vyvinout nadlidské úsilí k udržení spojení mezi našimi jednotkami. V dešti, blátě, sněhu i mrazech, pod neustálou dělostřeleckou palbou.

Ženy se také osvědčily ve frontových redakcích: „Naše vojsko v SSSR“, „Svobodné Československo“, „Zprávy“. Rozhlasové zprávy byly zachytávány ve všech nám srozumitelných jazycích, a to jak ze spřátelených, tak i nepřátelských stanic, ve dne i v noci. Značná část žen byla zařazena do zdravotních praporů. Staraly se nepřetržitě dnem i nocí o raněné na polních ošetřovných, obvazistích přímo na frontě nebo v nemocnicích za frontou. Vysilující a zdraví ničící byla práce v polních prádelnách – všechno se pralo ručně, byla to těžká fyzická práce. Desítky žen sloužily v polních pekárnách, v opravárenských dílnách, skladech, krejčovských dílnách atd. Pracovaly na různých odděleních a štábech sborů i brigád – prostě všude tam, kde mohly zastoupit muže. Nechyběly ani v sestavě paradesantní (vysadkové) jednotky.

Mnohé z nich sloužily v extrémních polních podmínkách, kdy bylo zapotřebí hodně statečnosti, odříkání, což dostatečně a bohatě prokázaly. I jim byly určeny oslavné výstřely z děl, když moskevské rádio hlásilo podíl naší vojenské jednotky na vítězství v zakončené bitvě, ať to bylo u Sokolova, Kyjeva, Dukly, Bílé Cerkve, Ostravy nebo Olomouce. Měly značný podíl zásluh na vyhnání německých hord z africké pouště i na tom, že se němečtí nacisté nikdy nemohli cítit pány hrdé, bojující Jugoslávie. Svoji roli sehrály i ve Slovenském národním povstání a při Květnovém povstání českého lidu.

V poválečném období byly ženy začleněny do struktury armády za mírových podmínek a vytvořil se tak fungující model součinnosti žen a mužů v armádě.

Jak již bývá v lidské společnosti bohužel špatným zvykem, rychle se po válce zapomínalo na jejich zásluhy. Zejména politické důvody mnohdy vedly k tomu, že účast ve válce měla být nejen zapomenuta, ale měla být člověku i na škodu. Rovněž právo pokračovat ve službě v armádě bylo těmto ženám po válce přičteno až na základě přijatého zákona Národním shromážděním 29. ledna 1947, zákonem č. 14/1946. Zákonná úprava o službě důstojnic, dělesloužících a poddůstojnic se ale týkala pouze těch žen, které v armádě již sloužily. Cožpak ženy neučinily dost pro to, aby právo sloužit v armádě bylo přiznáno všem ženám?

Přitom bez jejich přispění by se úspěchu nedosáhlo. Mnohé skutky a činy žen se ukázaly jako naprosto nepostradatelné. Díky vlastenectví, statečnosti a maximálnímu nasazení při plnění těch nejtěžších úkolů si ženy vydobily své nezastupitelné místo a podíl zásluh v boji za svobodu naší vlasti.

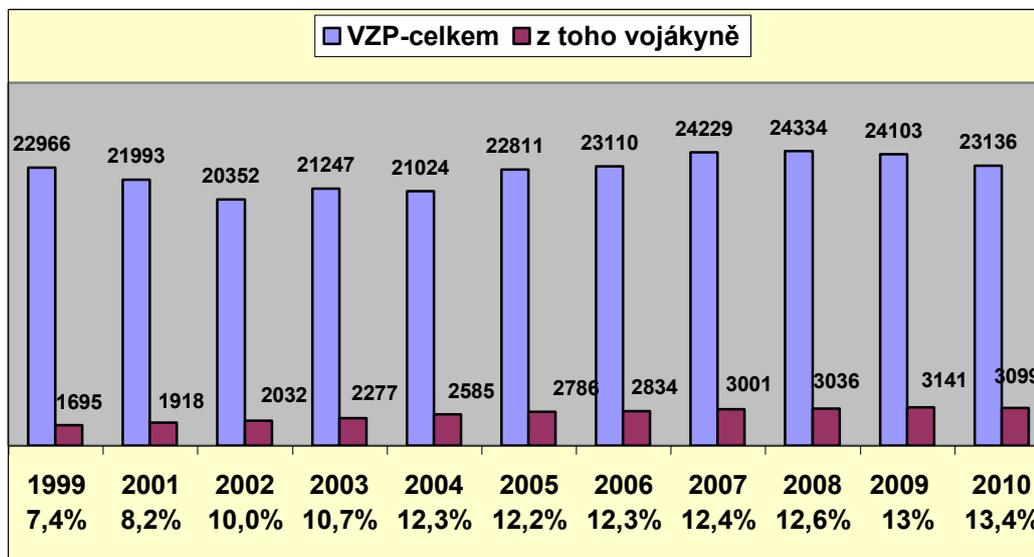
3.1 Ženy Armády České republiky

Není jich mnoho, jejich počet však rok od roku stoupá. Většinou nezastávají vysoké posty, přesto se prosazují do funkcí, kde až doposud vládli pouze muži. Fenomén starý jak lidstvo samo. **To jsou ženy v uniformách.**

Ženy v armádě nemohou být ani dnes opomíjeným tématem. Zaměstnávání žen v uniformě má v českých, potažmo československých ozbrojených silách dlouhou tradici. Úplná emancipace žen byla znakem, který poukazoval na spravedlnost společenského řádu. Aby nedošlo ke zhroucení personální struktury, která je určena účelem ozbrojených sil a úkoly, které mají plnit, došlo k postupnému otevírání ozbrojených sil ženám. Česká republika je ve věci vojenské služby žen značně otevřená. Počet žen, které působí nyní v profesionální Armádě České republiky, je ve srovnání s ostatními aliančními státy poměrně vysoký. V současné době ženy u nás tvoří celkem zhruba 13,4 % ozbrojených sil (viz graf č. 1).²² A to i přesto, že vojenské prostředí je spojováno hlavně s muži. Vojákyně pomáhají vytvářet dobré jméno Armádě ČR jak v tuzemsku, tak i v zahraničí.

²² Všechna data použítá v tabulkách a grafech jsou pořízena z intranetové armádní sítě, statistiky jsou bez zakryté části Vojenského zpravodajství

Graf č. 1 Vývoj počtu vojákyně

Podle Lenky Šmerdové, která je ředitelkou odboru náboru Armády ČR mají ženy i muži ve výcviku stejné podmínky a požadavky, které musí splnit. Žádné rozdíly se mezi nimi nedělají. Nikdo z nich nemůže čekat, že na ně někdo bude brát ohledy. Všichni bez rozdílu musí projít tříměsíčním základním a velmi intenzivním výcvikem na Velitelství výcviku Vojenské akademie ve Vyškově. Ať vojenský kuchař či kuchařka si v případné válce musí umět nasadit protichemický oblek, masku a musí umět střílet. Zde se ukáže, zda tito lidé mohou být vojáci. Jejich výcvik je plánován tak, aby získali nejen potřebné znalosti a dovednosti, ale průběžně dochází také ke zvyšování jejich fyzické a psychické odolnosti. Během tříměsíční zkušební doby může voják během výcviku z armády kdykoli odejít, aniž by udal důvod. Po ukončení výcviku si může každý absolvent říct, že je vojákem, přesto ještě musí získávat praxi u útvaru, ke kterému je následně přidělen.

Lze konstatovat, že zájem žen o službu v Armádě ČR je stabilní a ženy tvoří vždy 10 až 15 % všech zájemců o službu v ozbrojených silách (viz tabulka č. 1, 2, 3 a graf č. 2, 3, 4). Podle plk. Mendlíkové, náčelnice odboru náboru Ředitelství personální podpory, zájem o službu v armádě kulminoval s počátkem její profesionalizace, tedy v roce 2005. Armáda ČR se tehdy na trhu práce rychle pasovala do role moderního zaměstnavatele. Situace se však obrátila a konkurence v civilním sektoru rostla.

Povolání profesionálního vojáka či vojákyně se stalo méně atraktivní. Mezi další příčiny klesajícího zájmu o profesi vojáka z povolání patří:

- nepříliš velká ochota většiny české populace dojíždět za zaměstnáním desítky kilometrů a v tomto směru ani vojáci nejsou výjimkou. Nebýt přídatku na bydlení, situace by byla podstatně horší;

- dříve, při náboru do základních funkcí, stačil zájemcům výuční list. Dnes, při náboru na specializované posty, má AČR podstatně vyšší požadavky na kvalifikaci.

Tabulka č. 1 Náborová činnost

2009	Zájemci	Celkem
Muži	2154	2405
Ženy	251	
Muži	90%	
Ženy	10%	

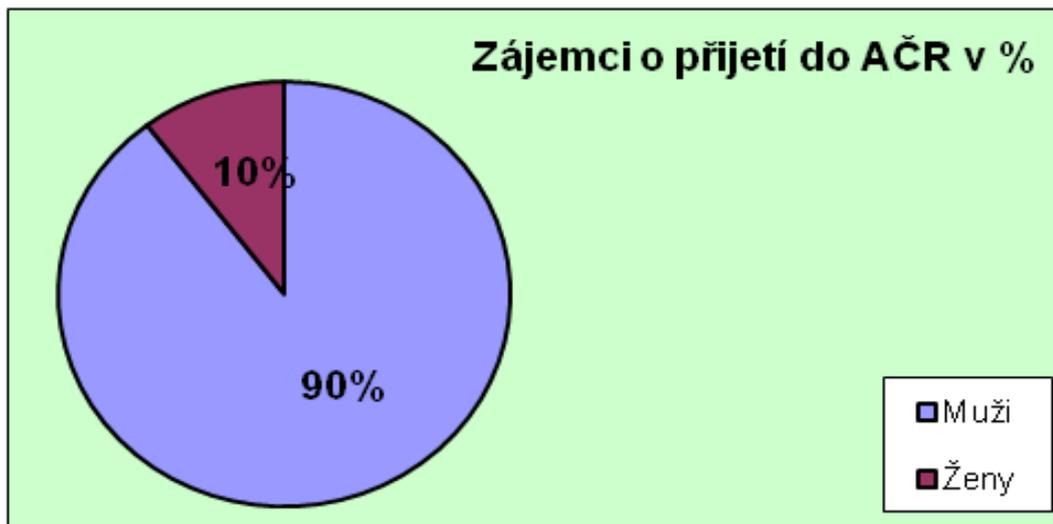
Tabulka č. 2 Náborová činnost

2009	Uchazeči	Celkem
Muži	1678	1870
Ženy	192	
Muži	90%	
Ženy	10%	

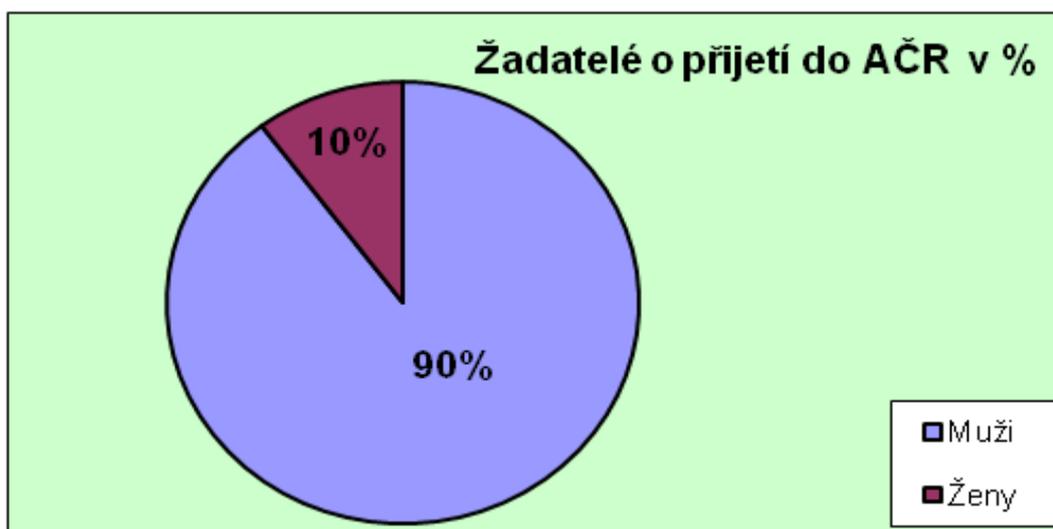
Tabulka č. 3 Náborová činnost

2009	Přijato	Celkem
Muži	758	847
Ženy	89	
Muži	89%	
Ženy	11%	

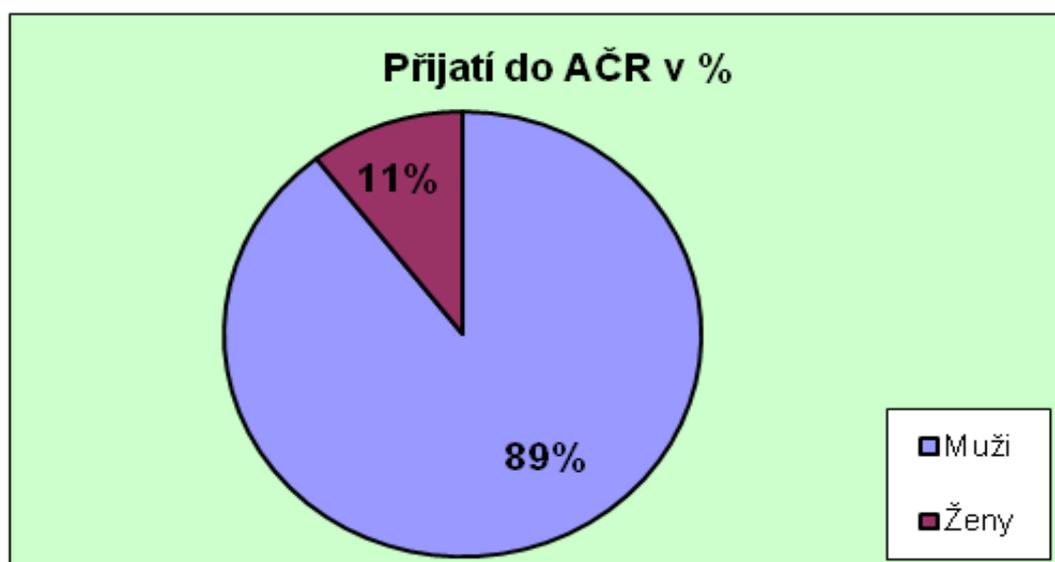
Graf č. 2 Zájemci o přijetí do AČR

Graf č. 3 Žadatelé o přijetí do AČR

Graf č. 4 *Přijetí do AČR*

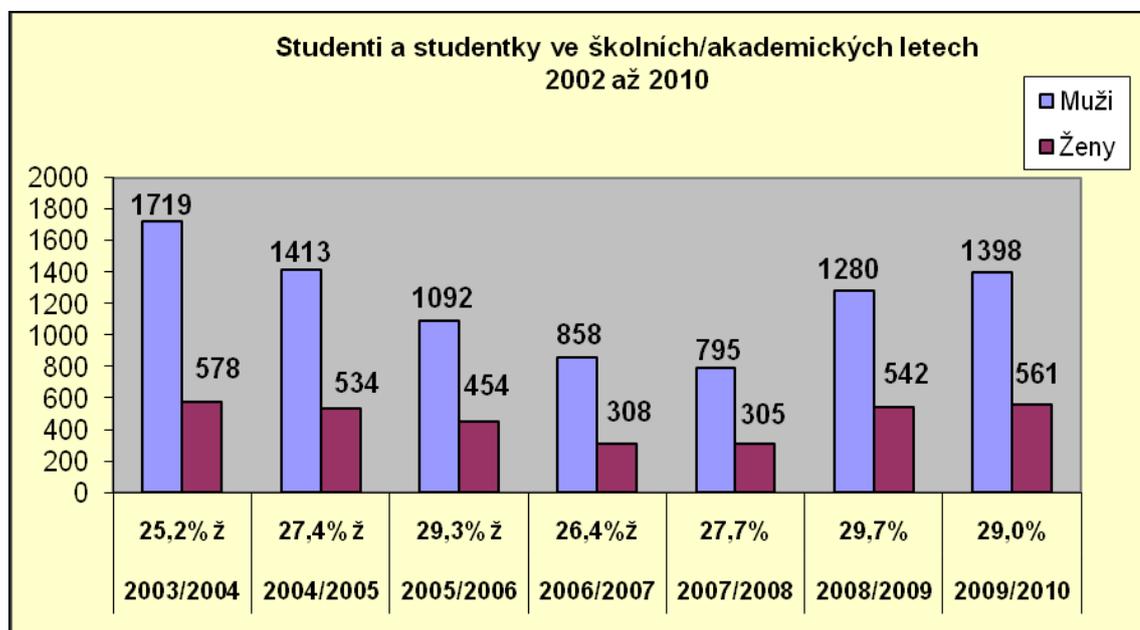
Krátce po odstartování procesu profesionalizace ozbrojených sil bylo ženám umožněno studium na vojenských vysokých školách v oborech, které byly ještě donedávna jednoznačnou doménou mužů (viz tabulka č. 4 a graf č. 5).²³ V armádě v současnosti není mnoho vojenských odborností, jež by byly ženám zapovězeny. Ženy jsou dnes zastoupeny ve všech jednotkách armády. Největší počet z nich je ve zdravotnictví, administrativě nebo logistice, tedy ve výstrojní a proviantní službě, v zásobování pohonnými hmotami, v administrativě logistiky, archivní a spisové službě, u protivzdušné obrany nebo spojovacího vojska. Pozice žen v některých odborných funkcích, zvláště pak v letectvu, jsou značně silné. Tam již prokázaly svou nepostradatelnost. Ženy mohou dokonce vykonávat službu u Hradní stráže ČR a výjimkou není ani pilotka. V současné armádě slouží tři pilotky – jedna pilotuje vrtulník, druhá stíhací letoun L -39 a třetí dopravní letoun CASA. Ženy se zpravidla věnují tomu, co je pro ně přijatelnější.

²³ Jandová, J., Pavlíková, E. *Ženy Armády České republiky*. In Závěrečná zpráva z reprezentativního výzkumu, Personální odbor Personální sekce MO ČR, Praha, 2002

Tabulka č. 4 Vývoj počtu žen a mužů studujících na vojenských školách

	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
	25,2% ž	27,4% ž	29,3% ž	26,4%ž	27,7%	29,7%	29,0%
Muži	1719	1413	1092	858	795	1280	1398
Ženy	578	534	454	308	305	542	561

Graf č. 5 Vývoj počtu žen a mužů studujících na vojenských školách

Motivace a rozhodnutí českých žen pracovat v ozbrojených silách je podmíněna různými důvody. Pro potenciální zájemkyně o vstup do armády není finanční ohodnocení až tak zajímavé a rozhodující. Ženy jsou mnohem více ovlivněny předpokládanými sociálními jistotami. Některé našly zalíbení ve vojenských uniformách. Jiné jsou motivovány přitažlivostí práce, která je pro ně užitečná a zajímavá. Uplatnění hledají v tom či onom resortním oboru, v možnosti jazykové přípravy nebo nasazení v zahraničí. V neposlední řadě, jsou to také ženy, které nejen sobě chtějí dokázat, že zvládnou „mužskou profesi“. A častými zájemkyněmi jsou dcery nebo vnučky bývalých vojáků z povolání.

V armádě na rozdíl od civilní sféry rozhodně neplatí, že ženy mají o něco menší průměrný plat, než muži. Zde se bez ohledu na pohlaví sleduje plnění kariérních podmínek, vzdělání, praxe, ustanovení, nároky a požadavky na funkci, a to vše je přesně dáno limitem a tabulkami.

Ženy v Armádě České republiky najdeme již dvě desetiletí. Pokud jde o příslušnost vojáků k jednotlivým hodnostním sborům, nejpočetnější skupinou jsou praporčice. K významnějšímu pronikání žen do důstojnických funkcí došlo v České republice až v závěru 20. století. Většina žen slouží v praporčických a poddůstojnických funkcích, jedna třetina v důstojnických funkcích. Nejvyšší hodností aktivně sloužící profesionálky je podplukovnice, v AČR najdeme čtyři. V níže uvedené tabulce najdeme ženu – plukovnici pouze jednu, k povýšení ostatních došlo v průběhu roku (viz tabulka č. 5).

Tabulka č. 5 Hodnostní složení žen

Hodnost	k 15. 1. 2010	k 15. 1. 2009	rok 2007	rok 2006
Plukovnice	1	1	1	0
Podplukovnice	21	19	16	13
Majorka	79	71	59	53
Kapitánka	244	231	201	193
Nadporučice	314	304	300	282
Poručice	232	234	235	196
Podporučice	13	30	43	84
Nadpraporčice	146	106	113	89
Praporčice	922	875	954	861
Podpraporčice	577	510	569	608
Štábní rotmistryně	30	32	29	36
Nadrotmistryně	105	101	98	81
Rotmistryně	214	246	237	265
Rotná	201	200	207	237

Rozhodně ne všechny mají tendenci velet větším vojenským jednotkám (viz tabulka č. 6). Důvodem může být i to, že ženy směřují při výběru studia k profesi, která je daná spíše pravidelnou pracovní dobou a je méně časově náročná nebo nevyžaduje zvýšenou fyzickou zdatnost. Ženy do armády patří, jsou mnohem sebevědomější a stále více se dokážou prosadit.

Tabulka č. 6 Muži a ženy v základních velitelských funkcích

k 15. 1. 2010	Velitelé velitelství a jejich zástupci		Velitelé brigád, základen, ředitelství a jejich zástupci		Velitele útvarů a jejich zástupci		Velitelé letky (nesamostat. praporu) a jejich zástupci		Velitelé čet, rot, družstev a jejich zástupci	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
VZP	9	0	76	0	202	2	166	3	2067	144
tj. 5.6%										

Naprostá většina žen začíná kariéru jako studentky středních nebo vysokých vojenských škol, kde v zásadě není žádný rozdíl v požadavcích na ženy, které se studia účastní, stejně tak i jejich pozdější zařazování do AČR. Vojákyň bez vzdělání, se základním nebo pouze s nižším středním vzděláním se téměř vůbec v armádě neobjevuje. Ženy sloužící v AČR jsou patřičně vzdělané – 25 % vojáků má vysokoškolské vzdělání a 70 % úplné střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou (viz tabulka č. 7, 8, 9 a graf č. 6, 7).

Tabulka č. 7 *Vzdělání žen ve služebním poměru v resortu MO*

Dosažené vzdělání	Počet
Bez vzdělání	0
Základní vzdělání	0
Nižší střední vzdělání	0
Nižší střední odborné vzdělání	0
Střední odborné vzdělání s výučním listem	100
Střední nebo střední odborné vzdělání bez maturity i výučního listu	0
Úplné střední všeobecné vzdělání	387
Úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou	174
Úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení)	1335
Vyšší odborné vzdělání	43
Vysokoškolské bakalářské vzdělání	350
Vysokoškolské magisterské vzdělání	696
Vysokoškolské doktorské vzdělání	14

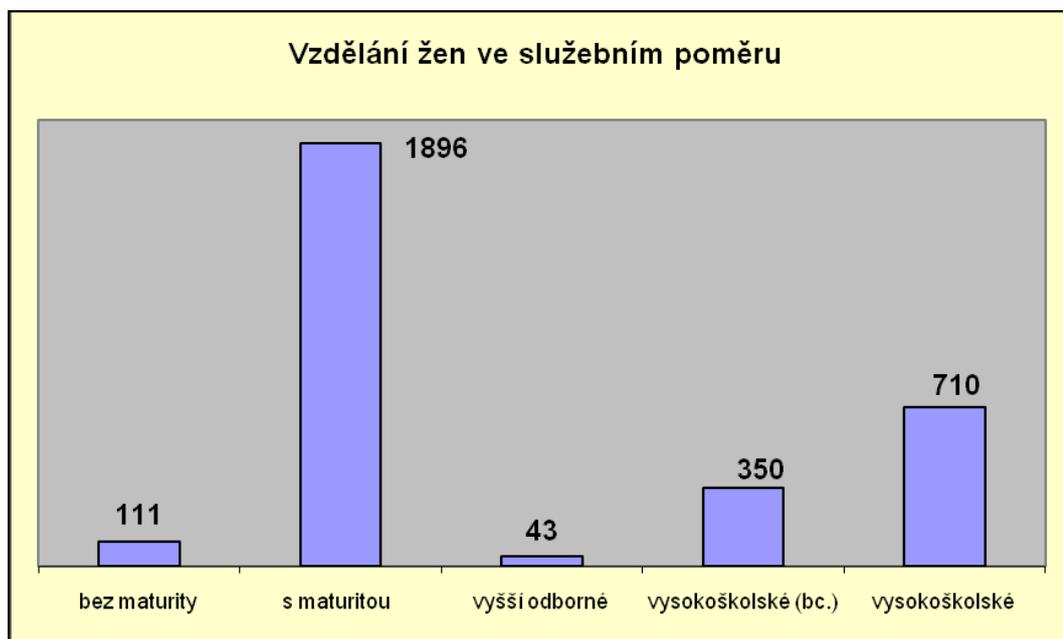
Tabulka č. 8 *Vzdělání žen ve služebním poměru v resortu MO*

Pro srovnání	2007
Bez maturity	115
S maturitou	1954
Vyšší odborné	39
Vysokoškolské (bc.)	305
Vysokoškolské	650

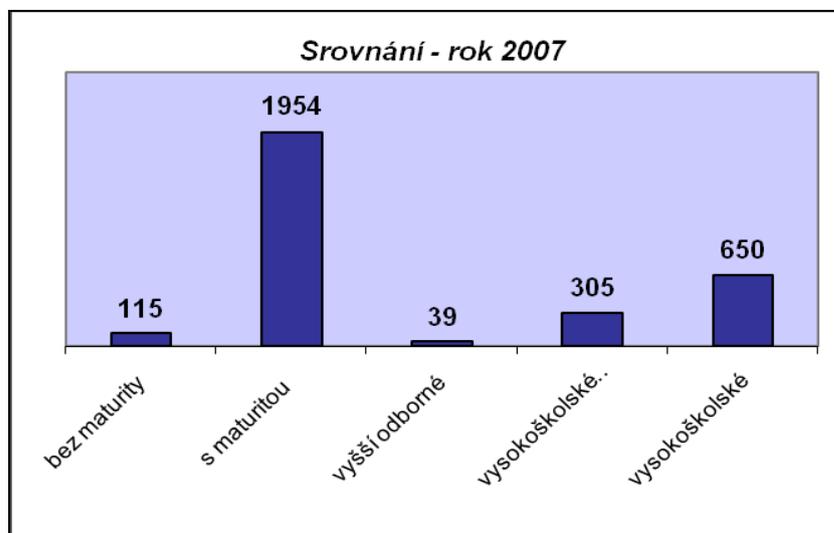
Tabulka č. 9 *Vzdělání žen ve služebním poměru v resortu MO*

Dosažené vzdělání	15. 1. 2010
Bez maturity	111
S maturitou	1896
Vyšší odborné	43
Vysokoškolské (bc.)	350
Vysokoškolské	710

Graf č. 6 *Vzdělání žen ve služebním poměru v resortu MO*

Graf č. 7 *Vzdělání žen ve služebním poměru v resortu MO*

Součástí služebního hodnocení vojákyně je také hodnocení fyzické zdatnosti, kterou je nutné považovat za předpoklad profesionální způsobilosti výkonu služby vojáka z povolání. Každá vojákyně je povinná účastnit se jednou v roce výročního přezkoušení z fyzické zdatnosti, které obsahuje silové a vytrvalostní disciplíny.

Pro ženy jsou stanoveny tyto disciplíny:

- silová disciplína: lehy – sedy nebo výdrž ve shybu, ženy nad 45 let nejsou ze silových disciplín přezkušovány
- vytrvalostní disciplína – dvanáctiminutový běh nebo plavání na 300 metrů libovolným způsobem

Výroční přezkoušení se absolvuje jako jeden celek, tedy všechny testy v jednom dni. Normy jsou přizpůsobeny pouze věku vojenských profesionálů, ženy jsou podle tohoto kritéria rozděleny do šesti kategorií. Žádný z předepsaných testů nelze vynechat a je nutné u každého testu splnit předepsaný minimální počet bodů. Výroční přezkoušení se uskutečňuje podle standardizovaných testů a výkonnostních norem.

Požadavky na fyzickou zdatnost profesionálů jsou náplní Směrnice pro organizaci a řízení služební tělesné výchovy v Armádě České republiky – nařízení NGŠ č. 5/1993, platné bodovací tabulky pro ženy i muže pak v novele nařízení NGŠ č. 10/2000.

Dále se každá vojákyně musí jedenkrát ročně zúčastnit profesního přezkoušení z fyzické zdatnosti, které zahrnuje disciplíny navržené náčelníkem tělesné přípravy u útvaru a následně schválené vyšším stupněm velení. Patří sem například opět silové disciplíny, 15 km pochod se zátěží, běh na 5 km se zátěží nebo hod granátem.

V současné době se připravuje novela značně zastaralého předpisu Těl-1-1 s termínem platnosti od 1. ledna 2011, který stanoví systém tělesné výchovy příslušníků resortu Ministerstva obrany ve všech jeho částech, tedy i způsobu, jakým bude kontrolována a hodnocena fyzická zdatnost jak u jednotek, tak i u jednotlivců.

Zaměstnávání žen v ozbrojených silách ve služebním poměru má samozřejmě své výhody i nevýhody. Pokud necháme stranou biologické rozdíly mezi mužem a ženou, pak jsou zde rozdíly i v jejich sociálním chování. V uplatnění v ozbrojených silách se biologickou nevýhodou jeví tělesná konstituce žen, těhotenství, mateřství, protože omezují možnost jejich obsazení v určitých vojenských odbornostech. Fyzická síla žen zase může být překážkou pro vojákyně, které mají zájem sloužit u speciálních jednotek. Dalším problémem může být zaměstnávání žen jako řidiček starších vojenských vozidel, která byla původně konstruována na mužskou ergonomii.

Dodatečné náklady se zaměstnáváním žen jsou spojeny také s jejich vystrojováním. Náčelníci výstrojní služby musí brát ohled nejen na aspekty fyzické odlišnosti ve vojenské výstroji vojáků a vojákyně, ale i na potřebu rozšířit sortiment výstrojních součástí, jak do počtu, tak do velikosti těch součástí, které jsou užívány obvykle

nezávisle na pohlaví vojáka. Velké počáteční náklady představuje rovněž vybudování sociálního zázemí pro ženy a dalšího vybavení a zařízení, kdy jsou brána v potaz i pravidla a nařízení civilního sektoru.

Všechny počáteční a dodatečné náklady na zabezpečení ženské práce v mužském prostředí jsou ale vyváženy úsporami nákladů, které plynou z odlišnosti sociálního chování žen oproti sociálnímu chování mužů. Jednou z výhod zaměstnávání žen, možná zcela zásadní, může být nízká absence ve službě. Ženy jsou zkrátka mnohem spolehlivější ve službě než muži. Páchají také méně sebevražd, jsou méně náchylné k požívání alkoholu, drog a kouření. V souladu se zdravým životním stylem dodržují více životosprávu než muži a intenzivněji pečují o své zdraví.

Kateřina Hlavsová je první žena v novodobé české historii, která byla přijata na studijní obor pilot bojového letounu.²⁴ V roce 2006 úspěšně absolvovala studium na Vojenské akademii v Brně a v hodnosti poručíka pak byla zařazena jako pilotka 22. základny letectva. Cesta k vysněnému cíli však rozhodně nebyla jednoduchá. Pro mladou dívku bylo tehdy v armádě všechno zcela nové. První krok do neznáma představoval už jen nástup na tříměsíční náhradní vojenskou službu. Ještě lepší pocity se dostavily, když noví adepti pilotního oboru zahájili studium a tzv. maskáče mohli vyměnit za leteckou uniformu. Mnohým z nich pomohla uniforma zvednout sebevědomí. První ročník akademie byl pro ně zřejmě tím nejtěžším. Studenti museli zvládnout nejen velké množství teorie z různých strojních oborů, z nichž téměř žádný přímo nesouvisel s létáním. Snad jediným „leteckým“ předmětem byl speciální tělocvik zaměřený na nejrůznější polohy a pohyby, které piloti musejí zvládat. Nejen pro Kateřinu, ale i pro její spolužáky tak byl první rok zároveň i určitou zkouškou vůle a trpělivosti.

K samotnému létání se Kateřina dostala až v letním semestru třetího ročníku, kdy v pardubickém Centru leteckého výcviku zahájila výcvik na cvičném vrtulovém stroji Z – 142. Tady se ukázaly některé rozdíly mezi teorií probíranou ve škole a leteckou praxí. Během šestačtyřiceti letových hodin si vyzkoušela téměř vše – od okruhů, přes navigační lety, noční létání či lety podle pravidel IFR, až po skupinovou slétanou či akrobacii. Díky těmto cvičením bylo možné odhadnout individuální vlohy každého jednotlivce a následně pak piloty rozdělit k jednotlivým druhům letectva. Právě rozdělování studentů na bojové, dopravní a vrtulové piloty bylo dalším zlomovým

²⁴ Souček, T. A - *REPORT*, č. 21/2006, s. 24 - 25

okamžikem v životě Kateřiny. Ona sama od počátku věděla, že by chtěla létat na takzvaných rychlých letadlech, tedy proudových bojových strojích. Přestože je Kateřina Hlavsová v jistém smyslu průkopnicí, ona sama se tak necítí. Dokonce by prý ani nijak nevyzdvihovala své kolegyně v armádě jen proto, že jsou to ženy. Podle ní armáda nabízí příležitostí dost a je na každé z nich, zda se dokáže ve vojenském prostředí prosadit.

Další zajímavou profesí či odborností v Armádě České republiky je povolání palubních průvodčí neboli vojenských letušek.²⁵ Pro většinu lidí mimo resort obrany, i pro řadu příslušníků naší armády je jejich existence zcela neznámá. Ten, kdo častěji létá vojenskými dopravními letadly, bere jejich služby jako samozřejmost.

U 24. základny dopravního letectva v Praze – Kbelích dnes slouží třináct palubních průvodčí. Letušky jsou již nedílnou součástí většiny vojenských přepravních letů, bez ohledu na to, zda jsou cestujícími členové vlády nebo příslušníci našich jednotek nasazovaných do zahraničních misí. Palubní průvodčí všem poskytují na palubách letounů i vrtulníků minimálně stejný servis, jaký lze čekat u civilních leteckých společností. Pro letušky neexistuje žádná speciální škola nebo studijní obor. Řada z nich se ke své současné práci dostala spíše náhodou. Dle potřeb je vypisováno výběrové řízení na pozici palubní průvodčí, většina z nich je již předtím vojákyněmi z povolání. Po absolvování tříměsíčního školení se nejprve naučí technická data jednotlivých typů letadel, rozmístění nouzových východů a různé nouzové postupy. V praktické části se cvičí, jak se pohybovat v letadle, správnou komunikaci s cestujícími a jak ovládat samy sebe. Součástí výcviku jsou i diskuze s psychologem, který průvodčím radí, jak zabránit panice na palubě a jak řešit různé nouzové situace.

Pro palubní průvodčí je jejich práce zajímavá a velmi různorodá, ať už destinacemi, do kterých létají, tak i samotnými cestujícími. Zatímco u civilních společností se většinou létají pravidelné linky, s vojenskými speciály se dostanou do nejrůznějších koutů světa. Navíc přepravují různé pasažéry, od prezidenta republiky a členů vlády, přes vojáky zahraničních misí až po rodiny s dětmi cestující na vojenskou rekreaci.

Podle slov vojenských letušek bývají určité problémy snad jen s civilními novináři, kteří často doprovázejí různé delegace a vyžadují stejný servis jako VIP. Opakem jsou vojáci, kteří cestují do zahraničních misí nebo se z nich vracejí. Při cestě

²⁵ Souček, T. A - *REPORT*, č. 25 – 26/2006, s. 24 - 25

tam bývají poněkud smutnější. O to radostnější je cesta zpátky, kdy se těší domů a chovají se velice vstřícně a přátelsky.

Příprava na let je nedílnou součástí práce vojenských palubních průvodčích. Letušky si na každý let musí samostatně zařídit catering, tedy jídlo a pití pro cestující i osádku, a také si připravit dostatek nádobí a vybavení.

Přestože veselé vzpomínky na létání převažují, čas od času nastanou palubním průvodčím i těžké chvíle. To když se letadlo dostane například do nepříznivého počasí nebo je třeba provést nouzové přistání. Nejznámějším případem je bezesporu havárie vrtulníku Mi-8, při níž právě palubní průvodčí utrpěla nejzávažnější zranění ze všech osob na palubě.

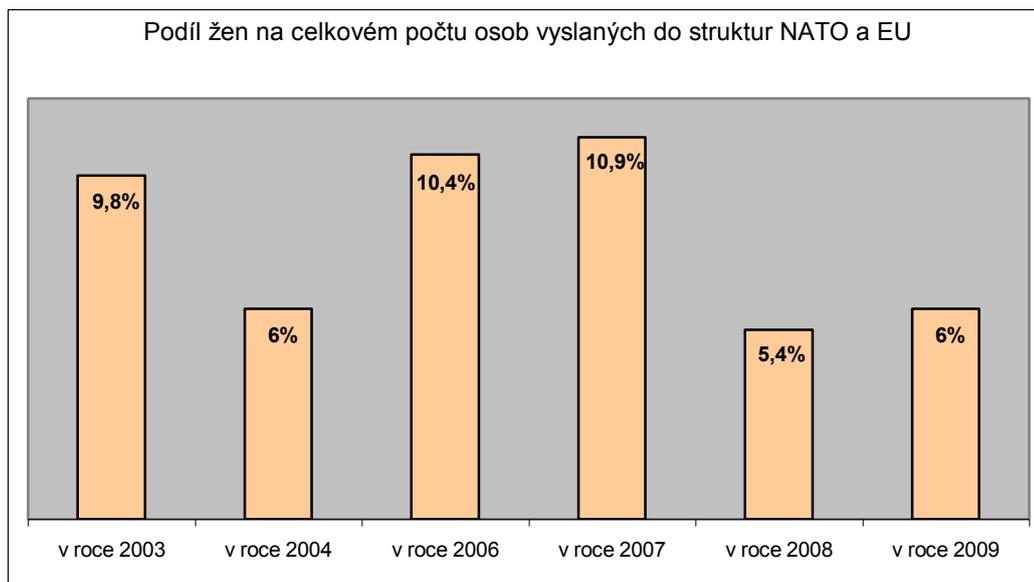
3.2 Uplatnění žen v zahraničních misích

Aby česká armáda mohla úspěšně plnit své poslání, musí být její aktivity doma i v zahraničí chápány a podporovány veřejností. O našich vojácích už bylo popsáno mnoho stran. I vojákyně se účastní zahraničních mírových operací. Úspěšně zvládají úkoly v pozorovatelských misích, v misích Evropské unie a také v operacích pod vedením NATO (viz tabulka č. 10 a graf č. 8).

Tabulka č. 10 Obsazenost míst ve strukturách NATO a EU

Osoby ve strukturách NATO a EU	Celkem osob	Mužů	Podíl mužů na celkovém počtu osob v %	Žen	Podíl žen na celkovém počtu osob v %
Počet osob ve strukturách	180	166	92	14	8
Počet vyslaných osob do struktur v roce 2009	54	51	94	3	6

Graf č. 8 *Obsazenost míst ve strukturách NATO a EU*

Významným faktorem, který ovlivňuje reálný počet žen vysílaných na zahraniční pracoviště, je dané hodnostní složení těchto míst v porovnání s hodnostním složením vojáků v AČR. Většina systemizovaných míst na zahraničních pracovištích jsou místa s plánovanou hodností podplukovník a major. V těchto hodnostech slouží malé procento žen – vojáků – i v rámci celé AČR, byť se jejich počet zvyšuje. Tyto kategorie by bylo možné dále posuzovat dle odbornosti, stupně dosažených jazykových znalostí dle normy STANAG 6001 a obdržené bezpečnostní prověrky (minimální požadavek ve strukturách NATO a EU je bezpečnostní prověrka stupně „TAJNÉ“). Dosaženou vojenskou hodnost lze považovat za hlavní faktor, který výrazně ovlivňuje skutečnost, že tak málo žen je vysíláno na zahraniční pracoviště ve strukturách NATO a EU. Zjištěné statistické údaje také ukazují, že procentuální podíl žen vysílaných na zahraniční pracoviště je výrazně nižší, než je procentuální podíl žen v AČR.

Ženy v misích pracují ve zdravotnické službě, ve spojovacím vojsku nebo jako tiskové mluvčí, důstojnice CIMIC (Civil – Military Cooperation) a velitelky družstev a čet. Jak miní dřívější náčelník Generálního štábu Jiří Šedivý, nikdy se nestalo, že by ženy byly rušivým elementem ve vztazích v kontingentu nebo si neplnily své povinnosti. Při každé rotaci zahraniční mise tak v kontingentu najdeme několik žen. Přítomnost vojáků podporuje dobré mezilidské vztahy uvnitř i mezi nasazenými

jednotkami. Je to považováno za velmi dobrý signál pro zařazení žen do AČR. Vyšší podíl žen v ozbrojených silách v konečném důsledku vede také ke zvýšení žen nasazovaných do zahraničních misí, což je v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti Organizace spojených národů 1325, která prosazuje aspekt rovnosti žen a mužů do problematiky mírových operací (viz graf č. 9, 10 a tabulka č. 11).

Česká republika se účastnila a bude se i nadále účastnit mírových operací, které mohou mít v nejzazším případě podobu preventivního použití vojenské síly v menším měřítku za účelem zabránění vyhrocení existujícího konfliktu. České zkušenosti z mírových operací mají již mnohaletou tradici. Působení příslušníků Armády České republiky v mírových operacích mělo velký vliv na její další vývoj, poslání a charakter, přispělo rovněž k posílení jejího postavení a prestiže jak u domácí veřejnosti, tak ve světě a v neposlední řadě i k začlenění České republiky do obranné bezpečnostní struktury Severoatlantické smlouvy.

První nasazení vojenského kontingentu mimo území státu souvisí s koncem roku 1990. Do spojenecké koalice 26 států se proti Iráku zapojila i tehdejší Česká a Slovenská Federativní republika. Účastí ve válce v Perském zálivu se naše republika postavila na stranu spravedlnosti, ve shodě s všeobecným celosvětovým míněním.

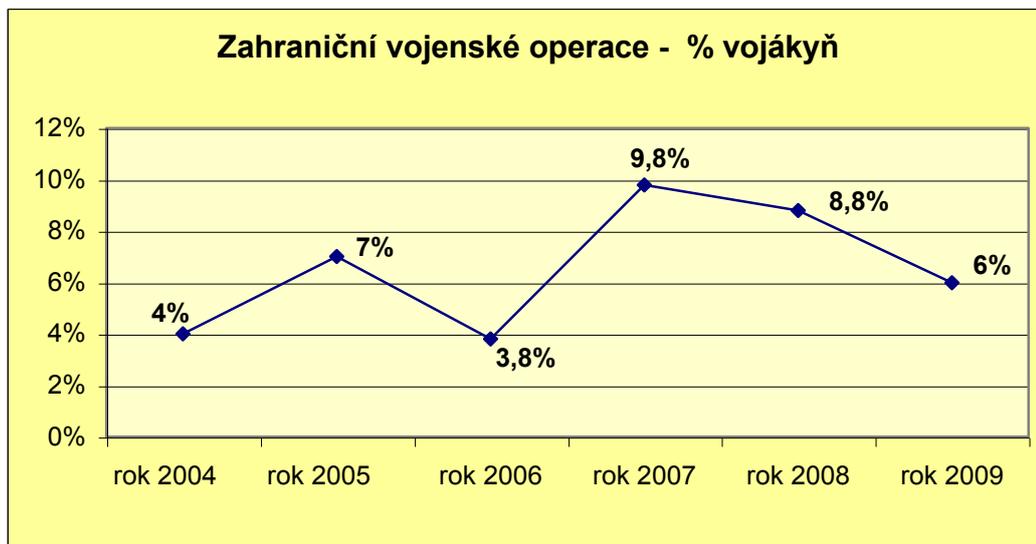
Druhým nasazením vojenských jednotek mimo území ČSFR pak bylo nasazení do mírové mise OSN UNPROFOR při vnitřním konfliktu na území bývalé Jugoslávie. Následovalo zapojení armády do mírových operací do misí mnohonárodních sil JOINT ENDEAVOUR (IFOR), JOINT GUARD (SFOR), JOINT FORCE (SFOR II) a JOINT GUARDIAN (KFOR) pod vedením NATO v souladu s mandátem OSN.

V roce 2011 se ukončuje mise na Balkáně z důvodu zlepšení tamní bezpečnostní situace a prioritou české armádní zahraniční bezpečnostní politiky zůstává několik misí v Afgánistánu.

Graf č. 9 Účast žen v jednotlivých zahraničních operacích

Graf č. 10 Účast žen v jednotlivých zahraničních operacích

Tabulka č. 11 Účast žen v jednotlivých zahraničních operacích

Kabul International Airport and Chemical Team (KAIA and CT ISAF)	10
Kontingent vrtulníkové jednotky AČR (Heli Unit ISAF)	1
Kosovo Force (KFOR)	76
Operation Air Policing Baltic States (AIR POLICING)	9
Operation Uruzgan (URUZGAN ISAF)	2
Provincial Reconstruction Team Logar (PRT- L ISAF)	21
Příslušníci mezinárodních štábů NATO a voj. diplomacie v zahraničí	6
United Nations Observers Mission in Georgia (UNOMIG)	1
C e l k e m	126

K dobrému jménu České republiky v zahraničí přispívají ve funkcích vojenských pozorovatelů či pozorovatelek – monitorů čeští důstojníci, kteří se zúčastnili misí OSN, OBSE, EU či ZEU v Iráku, Namibii, Angole, Libérii, Chorvatsku, Gruzii, Sieře Leoně, Čečensku, Kongu či Makedonii.

Pro někoho může být mise pozorovatele Organizace spojených národů synonymem dobrodružství, cestovatelské touhy nebo získávání zkušeností na mezinárodním poli.²⁶ Pro jiného je to krok v další kariéře vyššího důstojníka, zdokonalování jazykových znalostí či získání dobrého finančního ohodnocení. Například pro majorku M. Pokornou, lékařku z Fakulty vojenského zdravotnictví Univerzity obrany v Hradci Králové, to bylo naplnění dávného snu.

Od jejího osobního rozhodnutí až k realizaci vyslání vedla velmi náročná, i když poměrně rychlá cesta. Samotná příprava zahrnovala velmi kvalitní speciální výcvik v kurzu vojenských pozorovatelů ve Vyškově, který kromě teoretické části zahrnoval zejména náročný praktický výcvik. Při něm účastníci doslova na vlastní kůži prožívali nejrůznější situace, které je mohou potkat během jejich působení v misi – od celkem mírumilovného zjišťování informací, přes vyjednávání, účast na odzbrojovacím procesu, vedení a organizaci mírové konference až k přepadení během improvizovaného patrolování.

²⁶ Pokorná, M. *Armáda České republiky dnes*, č. 4/ 2007, s. 28 - 31

Jen málo lidí kolem ní věřilo v její vyslání do mise vojenského pozorovatele. Vždyť do té doby působila na africkém kontinentě, v Sieře Leone, pouze jediná žena - pozorovatelka, kapitánka P. Kudlová. Zájemci o vyslání k působení v zahraničí na funkci vojenského pozorovatele musí splňovat zároveň několik základních požadavků. Rozhodujícím faktorem je odborná a jazyková způsobilost, potřebná vojenská praxe, hodnost kapitána či majora, dobrá fyzická kondice, odolná psychika, výborný zdravotní stav a morální bezúhonnost.

Noví lidé, nové národnosti přicházejí a „staří“ směřují buď na nová místa, nebo se vracejí do svých domovů. Pestrost národů v misích dává velkou šanci seznámit se s novými kulturami, zvyky a zároveň poskytuje prostor pro využití i jiných jazyků, než pouze oficiální angličtiny. Zde opravdu platí osvědčené pořekadlo: „ Kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem.“

Nejen jejím, ale hlavním úkolem každého pozorovatele OSN, je získání co největšího množství informací od místního obyvatelstva, týkajících se životní úrovně, bezpečnostní situace, dosažitelnosti školního vzdělání, lékařské péče, práce místních administrativních orgánů atd. Takto získané informace se denně postupují k dalšímu zpracování na velitelství mise a jsou podkladem k plánování činnosti státních i nestátních organizací. Zařazení žen do misí tedy představuje taktickou výhodu, neboť umožňuje zlepšit vztahy s místním obyvatelstvem a větší pochopení vlivných členů místní komunity. V zahraniční misi totiž člověk získá obrovské zkušenosti, zejména pokud jde o jednání s lidmi v odlišném jazykovém a kulturním prostředí. A dá se také předpokládat, že polovinu obyvatelstva tvoří ženy, takže vojákyně v misích mají větší možnost kontaktovat více a lépe i místní ženskou populaci. Při komunikaci s nimi se jim rozhodně podaří získat více dalších informací o životě místních obyvatel než v případě jejich mužských kolegů. Je také pravděpodobné, že přítomnost vojenského kontingentu bude přijímána lépe místním obyvatelstvem, pokud budou oslovována obě pohlaví.

Vojenský pozorovatel pracuje v terénu neozbrojen a jedinou jeho ochranou je příslušnost k misi OSN, tzv. modrým baretům. Jeho nejúčinnějším prostředkem je schopnost komunikace, empatie a získání důvěry. Každý v týmu je odpovědný za určitou oblast, která vedle práce vojenského pozorovatele přispívá k fungování celého týmu.

Aktivní účast českých vojenských kontingentů v mírových operacích přispěla a přispívá k upevnění mezinárodního postavení České republiky ve světě a současně také

k posilování nové tradice, kterou je zapojování Armády České republiky do mírových a humanitárních misí mezinárodního společenství.

3.3 Rovné příležitosti mužů a žen v resortu Ministerstva obrany

Většina z nás se už určitě někdy setkala s tradiční, stereotypní představou, podle které jsou některé profese čistě mužské, a uplatnění žen při jejich výkonu není příliš vhodné. Spojovat tyto názory s diskriminací se mnoha lidem příčí a snaží se je zdůvodňovat "objektivními příčinami", které jsou založeny na argumentech biologických, tedy na vrozených rozdílech mezi ženami a muži. K těmto profesím patří i služba v ozbrojených a bezpečnostních sborech.

Vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže je problém celospolečenský.²⁷ Rovnost zaručená zákonem totiž neznamená faktickou, skutečnou rovnost příležitostí, protože samotné právní předpisy nemohou řešit složité a hluboce zakořeněné předsudky v obecném povědomí společnosti.

S koncem roku 1999, kdy začal platit zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, se významně změnila podmínky profesionální služby v Armádě České republiky. Už během roku 2000 došlo k některým změnám v tomto zákoně. Jednalo se hlavně o velmi důležité doplnění především v oblasti zajištění rovného zacházení se všemi vojáky, pokud jde o podmínky služby. Ve služebním poměru je zakázána jakákoliv diskriminace vojáků z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, jazyka, víry a náboženství, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu, manželského nebo rodinného stavu nebo povinností k rodině s výjimkou, kdy je pro to věcný důvod vyplývající ze služebního zařazení. Není možné někoho rozlišovat poškozujícím způsobem, neuznávat jeho rovnost s jinými, popírat a omezovat jeho práva. Je zde rovněž stanovena povinnost zajistit zákaz postihu nebo znevýhodňování za to, že diskriminovaná osoba se domáhá svých práv.

Za ponižování lidské důstojnosti je považováno i nežádoucí chování sexuální povahy. Tomuto problému je v AČR věnována přiměřená pozornost. Sexuální obtěžování může mít mnoho podob: milostné a sexuální vztahy na pracovišti, sexuálně podbarvená konverzace, vynucování sexuálních kontaktů, sexuální vydírání. Pokud už

²⁷ Ministerstvo vnitra, *Rovné příležitosti pro ženy a muže v ozbrojených a bezpečnostních sborech z pohledu práva*, MV ČR, 2005, s. 2 - 27

bylo zjištěno, že se sexuální obtěžování v AČR v určité míře vyskytuje, tak k nejfrekventovanější formě „obtěžování“ na pracovišti patří urážlivé a posměšné poznámky mužů. Vyskytlo se také několik málo případů nevhodného nebo diskriminujícího chování. Hovořit o bezproblémové situaci asi určitě nejde. Ne každý má dostatek odvahy, aby na diskriminaci nebo obtěžování upozornil a tím se otevřeně bránil. To, že se takové případy neřešily, samozřejmě ještě neznamená, že se nevyskytují.

Zákon č. 221/1999 Sb.,²⁸ o vojácích z povolání, prošel během své existence řadou novelizací a některé změny se týkaly i problému péče o rodinu. Odedávna existují fyzické rozdíly mezi mužem a ženou, které jsou přirozené a rozhodujícím způsobem určují některé odlišnosti ve služebním poměru. Pokud budeme vycházet ze základních tělesných odlišností - muži jsou fyzicky větší a silnější, ženy slabší, rodí děti a kojí je. Proto je logické, že muži jsou živitelé, jejich hlavní rolí je vydělávat peníze. Jsou ochránci rodiny, ženy zase pečují o celou rodinu a domácnost. Fyziologické zvláštnosti ženského organismu a plnění mateřského poslání nedovolují, aby ženy vykonávaly všechny práce a pracovaly na všech pracovištích, kde by mohl mít výkon práce nepříznivý vliv na jejich zdravotní stav, těhotenství a mateřství. Právní předpisy rozlišují práce zakázané všem ženám a práce zakázané těhotným ženám a matkám nejmenších dětí.

Zákon č. 221/1999 Sb.,²⁹ uvádí zvláštnosti či výjimky týkající se vojáků v souvislosti se změnami služebního poměru v § 41, kde je zakotveno, že:

- těhotná vojákyně nesmí být určována do služeb, kde výkon na základě posudku lékaře ohrožuje její těhotenství, což se týká i matky do konce devátého měsíce po porodu a vojákyně, která kojí;

- těhotná vojákyně, kojící vojákyně a vojákyně pečující o dítě mladší než 1 rok může být určována do nočních služeb, do služeb konaných nad základní týdenní dobu služby a do služební pohotovosti jen s jejím souhlasem; toto se vztahuje i na vojáky, kteří pobírají peněžitou pomoc, a osamělé vojáky, kteří trvale pečují o dítě;

- těhotná vojákyně a vojákyně pečující o dítě mladší 8 let může být odvedena do jiného místa služebního zařazení, přeložena a vyslána na služební cestu nad základní dobu služby jen s jejím souhlasem; toto se vztahuje i na vojáky, kteří pobírají peněžitou pomoc, a osamělé vojáky, kteří trvale pečují o dítě;

²⁸ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání ze dne 14. září 1999

²⁹ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání ze dne 14. září 1999 § 41

- vojákyně, která je těhotná, vojákyně do konce devátého měsíce po porodu a vojákyně, která kojí, nesmí konat činnost, která škodí jejímu organismu, a činnost, která ohrožuje její mateřské poslání, přičemž je povinna neprodleně oznámit a doložit služebnímu orgánu skutečnosti rozhodné pro posouzení zákazu činnosti vztahující se k jejímu služebnímu zařazení.

Zákon č. 221/1999 Sb.,³⁰ dále upravuje dobu služby, mateřskou dovolenou a přestávky ke kojení u žen ve služebním poměru stejně pro vojáky a vojákyně. V § 25 je upravena základní týdenní doba služby a kratší týdenní doba služby, v § 26 je upraveno rozvržení základní týdenní doby služby, v § 27 jsou upraveny přestávky ve službě, v § 28 nepřetržitý odpočinek mezi službami a nepřetržitý odpočinek v týdnu, v § 29 služba konaná nad základní týdenní dobu služby, v § 30 služební pohotovost a v § 31 nepřetržitý vojenský výcvik.

Mateřská dovolená a přestávky na kojení jsou obdobné jako u žen v pracovním poměru, což je uvedeno v § 41 odst. 4) „Nárok vojákyně na mateřskou dovolenou, rodičovskou dovolenou a na přestávky ke kojení se řídí zvláštním právním předpisem obdobně jako u žen v pracovním poměru“.

Zákon č. 221/1999 Sb.,³¹ upravuje dovolenou, rodičovskou dovolenou, délku rodičovské dovolené a služební volno pro vojáky a vojákyně stejně, a to v § 32 až 38. V § 32 je upravena délka řádné dovolené, přičemž v odst. 3) je zakotven zákaz nadřizovanému určit čerpání dovolené na dobu, pro kterou je vojákyně na mateřské nebo rodičovské dovolené nebo voják na rodičovské dovolené.

Odst. 6) tohoto paragrafu stanoví, že požádá-li vojákyně o poskytnutí dovolené tak, aby řádná dovolená bezprostředně navazovala na konec mateřské dovolené, a voják o poskytnutí řádné dovolené tak, aby bezprostředně navazovala na skončení rodičovské dovolené do doby, po kterou je žena oprávněna čerpat mateřskou dovolenou, je služební orgán povinen jejich žádosti vyhovět.

V § 34 je řešeno přerušení řádné dovolené, přičemž řádná dovolená se přerušuje také nástupem na mateřskou nebo rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená a dovolená bez nároku na peněžní náležitosti je upravena v § 38 zákona.

Nárok na mateřskou dovolenou a rodičovskou dovolenou se řídí zvláštním právním předpisem obdobně jako u žen v pracovním poměru. V zákoně je to zakotveno v § 41, odst 4.

³⁰ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání ze dne 14. září 1999 § 25 až §31, §41

³¹ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání ze dne 14. září 1999 § 32 až §38, § 41

Podle § 10 zákona č. 221/1999 Sb.,³² jsou voják a vojákyně, kteří nemohou vykonávat službu ve svém služebním zařazení nebo nemohou být služebně zařazeni, určeni do dispozice. Do dispozice se mj. určí vojákyně na dobu, kdy nemůže z důvodu těhotenství vykonávat službu ve svém služebním zařazení, na dobu mateřské dovolené obdobně jako u žen v pracovním poměru, rodičovské dovolené, dovolené bez nároku na peněžní náležitosti po dobu, po kterou se mu poskytuje peněžitá pomoc podle zvláštních předpisů.

Legislativně jsou vymezeny zvláštnosti či výjimky, které se týkají žen v souvislosti se skončením služebního poměru. **Zákon č. 221/1999 Sb.,**³³ taxativně vymezuje zánik služebního poměru v § 18, podle něhož služební poměr může zaniknout jen z důvodů uvedených v tomto ustanovení. Propuštění ze služebního poměru je vymezeno v § 19 odst. 1 tohoto zákona. Zde jsou rovněž taxativně vymezeny důvody k propuštění, přičemž v § 19 odst. 1 písm. c) je stanoveno, že voják musí být propuštěn ze služebního poměru, pokud přestal být ze zdravotních důvodů způsobilý vykonávat službu v dosavadním služebním zařazení, s výjimkou zdravotních důvodů souvisejících s těhotenstvím. Zákaz propuštění ze služebního poměru je ošetřen v § 20, kde je mimo jiné zakotveno, že o propuštění vojáka ze služebního poměru nesmí být rozhodnuto v době 10 Ústavy součástí právního řádu a pokud stanoví mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, má mezinárodní úmluva přednost před českými zákony.

Z nové legislativy je zřejmé, že je kladen velký důraz na zohlednění potřeb rodiny ve výchově, na které se podílejí oba rodiče. Uplynulo hodně času, než si společnost připustila, že pohlaví znamená biologické rozdíly a tzv. "gender" jsou rozdíly sociální, naučené, které se mění s časem a liší se jak uvnitř kultur, tak mezi kulturami navzájem. Sociální role žen a mužů není určena biologicky a v žádném případě není jedno pohlaví nadřazeno tomu druhému.

Muži -76,5 %, ženy -23,5 %.³⁴ Tato čísla představují podíl zaměstnaných žen a mužů v resortu obrany. Vojákyň jsou zhruba tři tisíce, přičemž před 10 roky jich byla polovina. Podle právního řádu mají ženy zajištěny stejné šance na uplatnění v zaměstnání jako jejich mužští kolegové. Jak to tedy vypadá s rovnými příležitostmi žen a mužů v působnosti Ministerstva obrany?

³² Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání ze dne 14. září 1999 § 10

³³ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání ze dne 14. září 1999 § 18 až § 20

³⁴ Lang, P. A-REPORT, č. 1/2008, s. 26 - 27

Pracovní skupina ustanovená k řešení problematiky rovnosti mužů a žen v AČR zahájila svoji činnost již v roce 1998. Resortní pracovní skupina k řešení problematiky rovného zacházení s muži a ženami je složena ze zástupců/zástupkyň ředitelství sekce personalistiky Ministerstva obrany, odboru legislativního a právního Ministerstva obrany, Inspekce ministra obrany, Kanceláře náčelníka Generálního štábu AČR, Inspektorátu náčelníka Generálního štábu AČR, Velitelství sil podpory a výcviku, Velitelství společných sil, Hlavního velitelství Vojenské policie, Vojenského zpravodajství, Ředitelství personální podpory, Rezortní komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů a stálé delegátky AČR ve Výboru žen NATO. Skupina se zabývá zapracováním principu rovnosti mužů a žen do právních a vnitřních norem Ministerstva obrany, provádí kontrolu praktických důsledků nové legislativy na postavení žen a podmínek jejich služby. Dodržování rovnosti mužů a žen je náplní i v rámci kontrol dodržování lidských práv, kterou provádí Inspekce ministra obrany.

Agendou pro rovné zacházení s muži a ženami v resortu Ministerstva obrany se jak organizačně, tak metodicky zabývá personální sekce Ministerstva obrany České republiky. B. Jonitová ze sekce personalistiky Ministerstva obrany je koordinátorkou generové problematiky - gender focal point (GFP) v resortu Ministerstva obrany. V resortu obrany byla k realizaci právních předpisů přijata další dílčí opatření k prosazování rovných příležitostí v praxi, a to je především Rozkaz ministra obrany České republiky č. 29/2000. Tento předpis byl aktualizován na základě dvou doplňků (v roce 2003 a 2005) a dále služební pomůcka Pers-51-1, rovné zacházení s muži a ženami. Interní normativ nařizuje všem vedoucím pracovníkům, že nesmějí zneužívat výkonu práv a povinností k újmě nebo ponižování zaměstnance. Jsou povinni dodržovat rovný přístup k podřízeným a rovné zacházení s nimi, jednat s nimi spravedlivě a vytvářet takové pracovní podmínky, aby nedocházelo k přímé či nepřímé diskriminaci občanských zaměstnanců a vojáků z povolání.

Priority a postupy resortu obrany při prosazování principu rovných příležitostí mužů a žen lze rozdělit do pěti úseků. Jde o vytváření právních předpokladů, dále o zvyšování úrovně právního vědomí, zajištění rovných příležitostí žen a mužů v přístupu k profesní kariéře, sledování a vyhodnocování účinnosti uplatňování principu rovných příležitostí a spolupráce s jinými orgány a organizacemi.

Vzdělávací aktivity v oblasti rovného přístupu a rovného zacházení s muži a ženami jsou vcelku známy. Univerzitou obrany v Brně byl organizován „Kurz lektorů prevence sociálně nežádoucích jevů“. V rámci tohoto kurzu byla přednášena i témata

zaměřená na mezilidské vztahy, diskriminaci na základě pohlaví, nevhodné chování. V „Kurzu Generálního štábu AČR“ bylo prezentováno téma „Aktuální sociologické problémy vojenského profesionála“ se zaměřením na uplatňování principu rovného zacházení s muži a ženami a principu zákazu diskriminace. Jeden přednáškový cyklus pro zaměstnance a zaměstnankyně resortu MO ČR byl zaměřen na nekorektnost v jazyce a další stereotypy. Problematika rovných příležitostí pro muže a ženy byla zařazena do programu velitelské a operační přípravy velitelů a na velitelská shromáždění jednotlivých stupňů, protože právě osvěta je jedním ze základů prosazování rovných příležitostí. S genderovou problematikou se setkává každý zaměstnanec ve služebním či pracovním poměru.

Jako velmi důležitá se jeví i vzájemná výměna zkušeností s představiteli zahraničních armád Polska, Maďarska, Slovenska a Bulharska, a to především v oblasti podmínek rovných příležitostí pro žadatele o profesionální službu a v oblasti perspektiv žen ve služebním poměru. Od roku 2008 je ve funkci stálé delegátky AČR ve Výboru kpt. Ing. M. Dvořáková, která se na činnosti tohoto Výboru podílí celoročně.

Integrační snahy byly do armády vnášeny i „zvenčí“, pod tlakem orgánů, které se snažily sblížit českou legislativu v oblasti pracovního práva s normami a pravidly Evropské unie. Samozřejmostí jsou součinnostní jednání rezortních zástupců v poradních orgánech vlády zabývajících se danou problematikou jako je Rada vlády pro lidská práva, Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a jejich výbory.

Oblast spolupráce je velmi úspěšná, genderová problematika byla prezentována rovněž na jednání Rezortní komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů, která je poradním, koordinačním a iniciujícím orgánem ministra obrany a dále na shromáždění předsedů a metodiků prevence sociálně nežádoucích jevů útvarů.

Pokud jde o spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi, důležitá je především o účast na seminářích, konferencích, příp. o využití výstupů z aktivit pořádaných sítí organizací sdružených v tzv. České ženské lobby. Za resort Ministerstva obrany se angažovala v těchto aktivitách především GFP, v některých případech i další vybrané členky pracovní skupiny k řešení problematiky rovného zacházení s muži a ženami.

Za plnění úkolů týkajících se tvorby právních předpokladů odpovídají věcní gestoři jednotlivých vnitřních předpisů, a to vždy v součinnosti s odborem legislativním a právním. Při posuzování materiálů legislativního charakteru a návrhů vnitřních předpisů, které jsou tomuto odboru předkládány v rámci připomínkových řízení

ke zpracování nebo posouzení, je principu rovných příležitostí žen a mužů věnována trvalá pozornost.

Úprava, která zajišťuje rovnost pohlaví, je obsažena i v Listině základních práv a svobod, která je spolu s Ústavou České republiky součástí ústavního pořádku jako nejvyššího souboru právních norem České republiky. Mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a kterými je Česká republika vázána, jsou podle článku 10 Ústavy součástí právního řádu a pokud stanoví mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, má mezinárodní úmluva přednost před českými zákony.

Mohlo by se tedy zdát, že rovné zacházení s muži a ženami v působnosti Ministerstva obrany ČR je naprostou samozřejmostí uplatňovanou v praxi. Zákaz diskriminace postavení ženy ve služebním poměru je však z pohledu praxe nepřilíš lichotivý. Statistiky a analýzy poukazují na snad největší rozdíl, který je ukazatelem nízkého zastoupení žen v řídicích nebo vedoucích funkcích. Stereotypy, které podmiňují vnímání ženské a mužské role jsou zakořeněny hluboko a nezmizí za pár let (viz tabulka č. 12).

Tabulka č. 12 Obsazenost vedoucích systematizovaných míst ve služebním poměru

Rezort mimo MO-ÚO	Ostatní	Vedoucí	Celkem	Vyjádřeno v %
Muži	18084	2667	20751	12,85%
Ženy	2706	231	2937	7,87%
Celkem	20790	2898	23688	12,23%

3.4 Rovné příležitosti v EU, NATO

Ženy vždy hrdě sloužily v časech války a mobilizace vedle svých mužských kolegů, a to jak v ozbrojených silách svých národů, tak v jednotkách NATO. Aktivně se podílely na celosvětovém spektru činností jednotlivých národů. V roce 1976 byla uznána důležitost genderové integrace. Vojenský výbor NATO založil Výbor žen v ozbrojených silách NATO. Je to orgán poradní a skládá se z předsedy, jeho tří zástupců a jednoho delegáta z každého členského státu NATO. Hlavním posláním Výboru je poskytovat vojenskému velení NATO a jeho členským státům rady týkající se kritických otázek služby žen a rovnosti mužů a žen v ozbrojených silách NATO a podporovat alianční požadavky na informace o genderové integraci.

Zvyšující se možnosti zapojení žen do ozbrojených sil mohou být považovány za ukazatel posunu od vojenské k nevojenské společnosti. Právě rozšiřování civilních principů a občanských práv vojenského personálu je jedním z důležitých ukazatelů pohybu k nevojenské společnosti.

Legislativa rovných příležitostí byla zaměřena na stanovení stejných povinností a výhod jak pro muže, tak i pro ženy. Když v 70. letech byly v zemích NATO zaváděny tyto legislativní normy, byly armády jen zřídka pokládány za zvláštní instituce, v nichž by bylo možno tato nová pravidla zrušit. Legislativní uznání rovných příležitostí např. v Belgii, Kanadě, Francii, Řecku, Norsku, Nizozemí, Španělsku nikdy nečinilo z armády výjimku. Avšak v Dánsku, Německu, Itálii, Velké Británii a USA tomu tak bylo.

Ženy mohou vstoupit do ozbrojených sil jako civilní zaměstnankyně nebo jako vojákyně z povolání. Téměř ve všech členských zemích je většina pozic v ozbrojených silách otevřena i ženám. V zemích, kde je na určité pozice omezen přístup ženám, jsou tato omezení legislativně ošetřena. Bariéry, které brání zařazování žen do bojových rolí, většinou vyplývají ze samostatných vojenských předpisů. Právě tyto předpisy, musí být v rámci změn vojenské politiky přepracovány tak, aby byly v souladu s plnou zákonností. V celospolečenském měřítku tak vstup žen do bojových rolí může vést až ke změnám v psychologii války.

Pokud se odstraní zákonné bariéry, mohou se ženy v armádě setkat s kulturně podmíněnými a stejnými stropy, s jakými jsou konfrontovány i v civilních zaměstnáních. V postavení žen se pravděpodobně odrazí nejen vůle těch, kteří působí ve velitelských funkcích, ale i v jejich schopnosti a snaze prosadit rovné příležitosti.

Ministerstvo obrany České republiky se snaží aktivně implementovat a koordinovat úsilí i dalších jednotlivých ministerstev při uplatňování rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů 1325.

3.5 Dílčí závěr

V této kapitole jsem se zabývala přínosem žen v ozbrojených silách nejen během 1. a 2. světové války. Popisuji postavení ženy v dnešní Armádě České republiky, její motivaci ke vstupu do armády, kariérní možnosti, hodnosti, vzdělání. Zabývala jsem se také uplatněním žen v zahraničních misích a misích pod hlavičkou OSN. A v neposlední řadě také rovnými příležitostmi mužů a žen v resortu Ministerstva obrany, Evropské unii a NATO.

4. NÁZORY A POSTOJE VOJÁKYŇ K PROBLEMATICE A UPLATNĚNÍ ŽEN V AČR

V souvislosti s bakalářskou prací jsem provedla řízený rozhovor, který proběhl v měsíci únor 2011. Cílem rozhovoru bylo zmapování názorů vojákyn z povolání AČR na otázky, které se týkají některých aspektů v souvislosti se službou vojákyn z povolání. Jedná se o pokus zjistit, jaká je motivace žen ke vstupu do armády, jaké jsou podmínky výkonu služby a spokojenost se službou, jak vnímají genderovou problematiku, jak se dívají na možnost skloubení pracovní činnosti s péčí a starostí o rodinu a jak jsou nastaveny rovné příležitosti pro ženy a muže v AČR.

4.1 Popis zkoumaného vzorku a použítá metoda

Rozhovor byl proveden s devíti ženami – vojákyněmi z povolání, které slouží na vojenském letišti se smíšeným provozem v Pardubicích. Tento rozhovor jsem provedla osobně. V rozhovoru jsem položila sedm otázek, vojákyně postupně odpověděly na všechny otázky.

Řízeného rozhovoru se zúčastnily ženy ve věku 23 až 47 let. Pět vojákyn z povolání byly důstojnice v hodnostech poručice až kapitánka. Zbylé čtyři byly v hodnostech rotmistryně. Nejstarší respondentka je profesionální vojákyni z povolání od roku 1982.

Pro potřeby řízeného rozhovoru jsem sestavila otázky, jimiž jsem zjišťovala názory a postoje žen k této problematice (ženy v AČR). V úvodní části rozhovoru byly respondentky osloveny a seznámeny s tím, proč jsou jejich odpovědi a názory důležité a k čemu budou dále využity. Na závěr, po provedení rozhovoru, jsem poděkovala všem účastnicím, které byly do rozhovoru zapojeny, a ubezpečila je, že zůstane zachována naprostá anonymita odpovědí, které budou použity pouze pro účely závěrečné práce.

4.2 Vyhodnocení odpovědí řízeného rozhovoru

V další části závěrečné práce se zaměřím přímo na vyhodnocení jednotlivých odpovědí na otázky tak, jak vyplynuly z řízeného rozhovoru.

Otázka č. 1 – *Co vás vedlo ke vstupu do Armády České republiky, jaká byla vaše motivace, rozhodla byste se znovu pro práci v armádě?*

Většina respondentek se shodla na tom, že se jim vždy líbily uniformy, což byl také jeden z hlavních důvodů jejich vstupu do armády. K dalším důvodům bezesporu patřily také nabízené sociální jistoty a výhody spojené s vojenskou profesí, vidina dobrého a zajímavého zaměstnání. Pravdou ale také je, že některé z nich uvedly, že možnost vstoupit do armády pro ně byla až „druhou“ možností či šancí a to zejména v případech, kdy nebyly přijaty na vysokou školu. Několikrát se také objevil, jako důvod vstupu do armády fakt, že rodiče byli vojáci z povolání či občanskými zaměstnanci armády.

Zejména věkově starší vojákyně uváděly, že by se i v současné době rozhodly pro opětovný vstup do armády. Svou velkou roli zde hrají obavy z nezaměstnanosti, jež postihuje některé regiony. Mladší ženy by s opětovným vstupem do armády váhaly, protože v případě některých odborností není možné dobrovolně volit místo služby a musí tedy nastoupit tam, kde je armáda potřebuje.

Otázka č. 2 – *Jste se svou prací v AČR spokojena (plat, sociální zabezpečení, služební postup)?*

Současné vojákyně, s nimiž byl rozhovor proveden, jsou s výší výdělku vcelku spokojeny, hlavně v porovnání s civilním sektorem. Pokud však budeme porovnávat Armádu České republiky s armádami ostatních zemí, převládá mezi ženami názor, že finanční i sociální zabezpečení ani zdaleka nedosahuje úrovně cizích armád.

V oblasti sociálního zabezpečení mezi ženami převažuje názor, že v současné době armáda už skoro žádné jistoty, tedy nejen finanční, neposkytuje. Ženy vyzdvihly hlavně příspěvek na bydlení, na který má žena nárok i tehdy, pokud nastoupí na mateřskou dovolenou. Dřívější úprava zákona o vojácích z povolání dávala každému vojákovi možnost zažádat si o služební byt, jimiž armáda disponovala. Těchto bytů byl ale nedostatek a v podmínkách profesionální armády, vyžadujících časté změny výkonu služby, se zabezpečování bydlení formou poskytování bytu stalo nereálné a nefunkční. Ministerstvo obrany se postupně začalo bytového fondu zbavovat a příspěvek

na bydlení se stal hlavním nástrojem politiky bydlení vojáků. Na ten má nárok každý voják, který splňuje zákonem dané podmínky a zajistí si vlastní bydlení, uvedeným příspěvkem tedy může splácet úvěr. Dále je to nárok na bezplatnou čtrnáctidenní preventivní rehabilitaci k upevnění zdravotního stavu nebo bezplatnou zdravotní péči. I armádu však postihly úspory Vlády České republiky o stabilizaci veřejných rozpočtů a byly zavedeny poplatky u lékaře (i vojenského). Změnou zákona o nemocenské péči v ozbrojených silách a zákona o vojácích z povolání byl obecně a bezvýjimečně zaveden princip, že za první tři kalendářní dny neschopnosti ke službě nenáleží žádné dávky či jiné příjmy.

Služební postup hodnotí kladně zejména vojákyně z povolání v důstojnických hodnostech, u praporčických hodností je tomu naopak. K 1. lednu 2011 většina praporčíků a rotmistrů měnila své hodnostní označení na výložkách. Byla přijata novela zákona o služebním poměru vojáků z povolání a byly vytvořeny nové hodnostní sbory tak, aby byla narovnána struktura našich ozbrojených sil, čímž jsme se přiblížili standardnímu hodnostnímu systému v armádách NATO. Podle mého názoru tato změna hodností zasáhla nejvíce právě praporčíky a rotmistry, kteří začali sloužit před rokem 1999 a dotkly se jich změny již tehdy podle zákona č. 221/1999Sb. Mnozí z nich začínali kariéru po absolvování vojenské střední školy, ženy po absolvování nástavbového kurzu po maturitě, v hodnosti rotmistra a po dvaceti letech služby dnes opět končí například v hodnosti rotného. Dosažená vojenská hodnost je pro každého profesionála či profesionálku velmi citlivou a prestižní otázkou. Řada nejen vojákyně nese tento krok velmi negativně a dokonce ho chápe jako degradaci.

Otázka č. 3 – *Jaký je váš názor na uplatnění žen v AČR, v zahraničních misích?*

Mezi vojákyněmi z povolání převažuje názor, že ženy mají v armádě uplatnění a prosazují se stále častěji, jsou pořádnější a pečlivější. Dokážou se uplatnit stejně jako muži, pokud dostanou stejnou příležitost. Nepocit'ují v tomto směru žádnou diskriminaci.

Stejně kladný názor panuje i v možnostech uplatnění žen v zahraničních misích, ovšem s výjimkou nasazení do bojových jednotek či situací. Každá vojákyně by při vstupu do armády měla s vysláním do mise dopředu počítat.

Otázka č. 4 – *Jak se díváte na rovnost pracovních příležitostí pro ženy a muže v AČR (stejně hodnosti pro muže a ženy, ženy ve velitelských funkcích, výkon typicky mužských odborností)?*

Všechny ženy – vojákyně si myslí, že by měly mít stejné podmínky jako muži, pokud jde o dosahování vojenských hodností.

Žen ve velitelských funkcích mnoho nenajdeme, a pokud ano, slouží většinou jako náčelnice či velitelky skupin, oddělení. Přesto však v armádní hierarchii ženy zastávají převážně nižší pozice. Některé ženy si také myslí, že pokud by funkci, například velitele útvaru či náčelníka štábu, měla vykonávat žena, spousta mužů by to neunesla a odešla by raději do zálohy. A existují samozřejmě i funkce, které jsou finančně podhodnoceny a muži by je nedělali. Zajímavý byl také názor jedné mladé důstojnice, která si myslí, že ve starších mužích je pořád zakořeněno, že ženy nemají v armádě co dělat.

Kladně vojákyně odpověděly i na otázku, zda ženy mají mít stejnou možnost vykonávat mužské profese. Zkrátka existují také ženy, které se dokážou i fyzicky vyrovnat mužům. Ať už jako pyrotechničky či pilotky.

Otázka č. 5 – *Jak jste spokojena s podmínkami práce – pochopení nadřízených pro situaci těhotných žen, osamělých matek, chování mužů k ženám v uniformě, vztahy mezi lidmi na pracovišti, pestrost a zajímavost práce, stabilita profese?*

V odpovědi na tuto otázku se všechny respondentky shodly, že velkou roli zde hraje osoba velitele. Vojákyně jsou spokojeny s činností, kterou vykonávají ve svých funkcích, s pestrostí, zajímavostí a proměnlivostí práce. Negativně posuzují stav, který se týká především stability profese z důvodů neustálých reorganizací, změn tabulek počtů a rušení posádek. To vše má za následek nejistotu a stres.

Kladně vojákyně hodnotily pochopení nadřízených pro situaci těhotných žen a osamělých matek. Velitelé se jim snaží vycházet vstříc a udržet jim místo i po návratu z mateřské dovolené. Velkým problémem u vojákyně, které pracují jako řídící letového

provozu, je, že během mateřské dovolené jim propadnou všechny licence, které je opravňují k vykonávání tohoto povolání a je pro ně pak velmi těžké a složité si licence znovu obnovit. Ženy jsou chráněny také v rámci Bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a nesmějí být zaměstnávány pracemi, které jsou pro ně fyzicky nepřiměřené nebo škodí jejich organismu nebo ohrožují jejich mateřské poslání. Ministerstvo zdravotnictví stanovilo vyhláškou č. 288/2003 Sb. práce a pracoviště, které jsou zakázány všem ženám, těhotným ženám a matkám do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým a podmínky, za nichž mohou mladiství výjimečně tyto práce konat z důvodu přípravy na povolání.

Pozitivně vojákyň hodnotily chování mužů k ženám v uniformě a vztahy na pracovišti. Pouze jedna z respondentek uvedla, že se setkala s arogantním a nadřazeným chováním nadřízených.

Otázka č. 6 – *Genderová atmosféra – budete radši pracovat ve skupině, kde bude více mužů nebo žen, máte zkušenost s nějakou formou sexuálního obtěžování?*

Skupina čtyř žen uvedla, že bude radši pracovat ve skupině, kde budou pouze ženy a preferují v pozici nejvyššího nadřízeného muže. Mladší ženy zase budou radši pracovat ve skupině, kde budou převažovat muži. Podle nich se kolektiv žen více hádá a celkově je problematičtější.

Většina vojákyň se s takovou formou sexuálního obtěžování, kdy by jim to vysloveně vadilo, zatím nesečkala. Převážně se jednalo pouze o běžné „humorné sexuální“ narážky. Podle mého názoru je tomuto problému v AČR věnována dostatečná pozornost a eventuelní kauzy pak přísluší k řešení vojenským psychologům.

Otázka č. 7 – *Jak se díváte na možnost skloubení práce se starostí a péčí o rodinu, na nerovné odměňování mužů a žen?*

V možnosti skloubení práce se starostí a péčí o rodinu nevidí vojákyň žádný velký problém. Jde jen o to, si všechno dobře naplánovat a zkoordinovat. Pouze jedna z vojákyň uvedla, že to možné není a je to velmi problematické, vzhledem k dojíždění z místa trvalého pobytu.

Měla by také platit rovnoprávnost při finančním zabezpečení a starosti o rodinu a domácími pracemi mezi mužem a ženou. Všechny ženy uvedly, že si myslí, že rodinu nezanedbávají na úkor práce a že počet dětí v rodině ovlivňuje kariéru. Nemyslí si, že ženy sloužící v armádě by neměly zakládat rodiny a nemít děti. Naopak si ale vojákyně myslí, že je rodina zanedbávána, pokud ženy působí v zahraniční misi a o to víc, pokud to dostane rozkazem. Účast žen v zahraničních misích by měla být založena na dobrovolnosti.

Ženy nepocítují nerovnost v odměňování mužů a žen a souvisí to přímo s funkcemi, které ženy a muži zastávají, obzvlášť tak, jak to platí ve veřejné sféře, kde se finanční ohodnocení řídí platovými tabulkami. Zařazení do platové třídy souvisí s nároky a dalšími požadavky na funkci.

4.3 Dílčí závěr

Tento rozhovor byl proveden s vojákyněmi, které slouží u vzdušných sil Armády České republiky. Jsou tady některé speciální odbornosti, které u pozemních sil nenajdeme. Vzdušné síly vždy představovaly určité specifikum, třeba po stránce vojenského vystupování, vyšší profesionality a semknutosti kolektivu. Myslím si, že pokud bych rozhovor vedla s ženami od pozemního vojska, v některých odpovědích by se diametrálně rozcházely s názory žen od vzdušných sil.

Ženy Armády České republiky se staly její nedílnou součástí. Jsou znalé své profese, odvážné, nicméně převážná většina z nich zastává nižší funkce s minimálním zastoupením ve vyšších hodnostech. Zcela určitě zde hraje roli i kulturní tradice naší země, v níž je velká váha kladena na mateřskou roli ženy. Podle mého názoru ženy nepředstavují v armádě v žádném ohledu problémovou personální kategorií. Jejich postavení před zákonem i v reálném životě je rovnocenné s muži. Nejsou diskriminovány, ani protěžovány, nezaostávají za muži ve výkonnosti či přínosu.

ZÁVĚR

Žena. Od nepaměti je právě žena považována za strážkyni rodinných hodnot, tradic, za nositelku výchovy mladých generací. Za jiné postavené ve společnosti vždy musela bojovat. Ať už za volební právo nebo za zastávání jiné funkce, do té doby výhradně mužské záležitosti.

Ve společnosti, ve které žijeme, je postavení ženy a její úloha, a to nejen v rodině, ale i ve veřejném životě všeobecně uznávána a ctěna. Ale najdeme i jiná společenství, v nichž mají ženy i v dnešní době nesrovnatelně těžší postavení a životní úroveň.

Námětem této bakalářské práce je zaměření se na postavení ženy v Armádě České republiky. Na základě obsahu práce a použitým metodám zpracování byly cíle bakalářské práce, které byly stanoveny v úvodu, podle mého mínění dosaženy a splněny.

Popisují vznik a činnost Československé lidové armády a Armády České republiky, historii žen v armádě, která spadá až do dávné minulosti, kdy slavné vojevůdkyně velely barbarským armádám a bájně amazonky si život s muži nedokázaly ještě ani představit. Od té doby je možné ženy vidět snad v každé válce či bitvě. Více než pět tisíciletí zaznamenané historie bylo válčení pouze mužskou doménou. V posledních letech se ženy pravidelně stávají sice menšinou, ale pevnou součástí mnoha vojenských organizací.

Dnešní profesionální armáda České republiky v bojovém nasazení rozdíl mezi ženami a muži nezná. Ženy v armádě nejsou ničím výjimečným a tvoří zhruba sedminu armády. Ženy – vojákyně, vykonávají v naší armádě různé odborné funkce u všech druhů vojsk. Výjimkou nejsou ani pilotky, výsadkářky či pyrotechničky. Jediným nedobytným územím je útvar bojovníků z 601. skupiny speciálních sil v Prostějově vysílaný do nejrizikovějších oblastí, jako jsou např. afgánské hory. Přesto se i tady ženy zkusily prosadit. Náročný výkon služby a bojové podmínky patří mezi ty hlavní důvody, proč zde ženy neuspěly. Ukázalo se, že v tak náročné službě u výše jmenovaného útvaru se ženy bohužel po fyzické stránce nemohou svým mužským kolegům rovnat. Také psychická stránka je nesrovnatelná.

Ženy v armádě nejsou opomíjeným tématem. V Armádě České republiky pracuje 13,4 % žen. Každým rokem se počet žen sloužících v armádě zvyšuje. Největší procento zastoupení žen má americká armáda. V jejich uniformách chodí zhruba 20 % žen.

Ženy to do armády na zajímavá místa přitahuje. Mnohým z nich se líbí nejen adrenalinová práce, ale i to, že se dokážou prosadit v prostředí plném mužů, kde žádná žena ještě neuspěla. Probojovat se v mužské konkurenci však není lehké a nepomáhají ani ženské zbraně. Je mylné si myslet, že se k nim kolegové či nadřízení budou chovat ohleduplněji.

Služba v armádě je pro ženy stále ještě atraktivní. Vojenská služba je spojena s řadou omezení a povinností, které v civilním sektoru neexistují. To následně může vést k preferenci jiných profesí a činností hlavně z důvodů permanentních reforem, rušením posádek, snižováním počtů vojenského personálu a neustále se snižujícím armádním rozpočtem. Zcela negativní vliv na prestiž vojenského povolání mají časté korupční aféry, špatné neefektivní hospodaření, způsob zadávání a výběr veřejných zakázek a následný způsob jejich medializace.

Jsem přesvědčena, že moje práce přispěje k vysvětlení toho, jaké postavení má žena v Armádě České republiky.

RESUMÉ

Ve svojí bakalářské práci se věnuji historii vzniku Československé republiky, Československé lidové armády a po rozdělení federativní republiky Armády České republiky. Základním dokumentem armády je Doktrína Armády České republiky. Zmiňuji se také o základních úkolech armády, vojenské strategii, obranné politice a bezpečnosti České republiky. Vlivem rozsáhlých reforem ekonomiky a státní správy nám bylo umožněno vstoupit do společenství demokratických států Evropy. Podařilo se nám začlenit do struktur evropské i světové bezpečnosti – do NATO a EU.

Dále popisuji ženy jako bojovnicemi už od dob starověku. Zaměřila jsem se na proměnu jejich postavení ve společnosti v souvislosti se změnami vývoje společnosti. Popisuji, jaké postavení ženy měli v dobách dávno minulých, jak úspěšně pomáhaly bojovat mužům v dobách 1. a 2. světové války. Neopomněla jsem se zmínit o možnosti služby žen v některých zemích NATO. Samostatnou kapitolu jsem věnovala československým ženám v Československé lidové armádě potažmo v Armádě České republiky. Vojákyně AČR nacházejí dobré uplatnění v zahraničních misích. Ve své práci jsem se věnovala i otázce rovných příležitostí nejen v resortu Ministerstva obrany, ale i NATO a EU.

V praktické části jsem se zaměřila na názory a postoje českých vojákyně k problematice uplatnění žen v Armádě České republiky. Dle mého názoru je postavení žen v AČR dobré.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá činností Československé lidové armády, Armády České republiky a postavením žen v různých armádách. Tedy nejen v naší, ale i v jiných zemích NATO. Cílem je popsat činnost Armády České republiky, její hlavní úkoly, které plní v rámci legislativních norem. Práci tvoří 3 hlavní oblasti. První kapitola vysvětluje vznik Československé republiky a její armády. Druhá kapitola se zabývá uplatněním žen v armádách NATO. Třetí kapitola je zaměřena na ženy Armády České republiky, rovné příležitosti v resortu Ministerstva obrany, NATO a EU. Čtvrtá, praktická kapitola, zjišťuje názory a postoje vojáků k problematice uplatnění žen v Armádě České republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

Vojákyň, ženy v armádě, motivace, rovné příležitosti mužů a žen, genderová problematika, Armáda České republiky, NATO.

ANOTATION

The bachelor's thesis deals with the activity of the Czechoslovak People's Army, the Armed Forces of the Czech Republic and role of women in various armies, i.e. not only in our army but also in other NATO armies. The objective is to describe the activity of the Armed Forces of the Czech Republic and their main tasks, which are fulfilled within legislative regulations. The thesis consists of three main fields. The first chapter explains the foundation of the Czechoslovak Republic and its army. The second one deals with exercise of women in the NATO armies. The third chapter concentrates on women in the Armed Forces of the Czech Republic and equal chances within the Ministry of Defence, NATO and EU. The fourth chapter, practical one, presents the opinions of woman soldiers on the issue of woman exercise in the Army of the Czech Republic.

KEYWORDS

Women soldier, woman in military, motivation, straight purposes man and women, gender focal point, Czech Armed Forces, NATO.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Zákon číslo 221/1999 Sb., o vojácích z povolání ze dne 14. září 1999.
2. Doktrína Armády České republiky, Správa doktrín ŘeVD, Vyškov 2004, 149 s.
3. Doktrína Armády České republiky, Správa doktrín ŘeVD, Vyškov 2010, 112 s.
4. Vojenská strategie 2008, ze dne 23. července 2008, Praha, 9 s.
5. BÍLEK, J., LÁNÍK, J. et al. *Historie československé armády*, Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy květen 1955 – srpen 1968, MO ČR, Praha 2008, 257 s. ISBN 978-80-7278-472-1.
6. BÍLEK, J., LÁNÍK, J., ŠACH, J. *Historie československé armády*, Československá armáda v prvním poválečném desetiletí květen 1945 – květen 1955, MO ČR, Praha 2006, 197 s. ISBN 978- 80-7278-377-7.
7. GRAY, J. *Mars a Venuše na pracovišti*, vyd. Práh, Praha 2003, 298 s. ISBN 80-7252-076-8.
8. CHANDLEROVÁ, J., BRYANTOVÁ, L., BUNYARDOVÁ, T. *Ženy v ozbrojených silách*. In Sborník statí ze zahraničních sociologických výzkumů, MAGNET-PRESS, s. p., Praha 1993, 103 s. ISBN 80-85469-51-0.
9. JANDOVÁ, J., PAVLÍKOVÁ, E. *Ženy Armády České republiky*. In Závěrečná zpráva z reprezentativního výzkumu, Personální odbor Personální sekce MO ČR, Praha 2002, 78 s.
10. MINISTERSTVO OBRANY, *Ozbrojené síly České republiky*, Praha 2000, 155 s. ISBN 80-7278- 069-7.
11. MINISTERSTVO VNITRA, *Rovné příležitosti pro ženy a muže v ozbrojených a bezpečnostních sborech z pohledu práva*, Praha 2005, 48 s.
12. PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti*, Praha: AVIS, 2007, 247 s. ISBN 978-80-7278-381-6.
13. TOWNSHEND, Ch. (ed.) *Historie moderní války*, Mladá fronta, Praha 2007, 429 s. ISBN 97880-204-1540-0.
14. STRAKA, K. *Historie československé armády*, Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932 – 1939, MO ČR 2007, 158 s. ISBN 978-80-7278-376-2.
15. TŮMA, M., JANOŠEC, J., PROCHÁZKA, J. *Obranná politika Československé a České republiky (1989 – 2009)*, MO ČR – PIC MO, Praha 2009, 231 s. ISBN 978-80-7278-522-3.
16. LANG, P. *Poloviční náklonnost*, A-REPORT, 2008, č. 4, 48 s. ISSN 1211-801X.
17. LANG, P. *Čtrnáct měsíců ve třech misích*, A-REPORT, 2006, č. 18, 40 s. ISSN 1211-801X.
18. LANG, P. *Zaměstnanec versus zaměstnankyně*, A-REPORT, 2008, č. 1., 40 s. ISSN 1211-801X.

19. POKORNÁ, M. *Splněný sen*, ARMÁDA ČESKÉ REPUBLIKY DNES, 2007, č. 4., 40 s. ISSN 1212-97-55.
20. SOUČEK, T. *V oblacích jako doma*, A-REPORT, 2006, č. 21, 40 s. ISSN 1211-801X.
21. SOUČEK, T. *Průvodkyně na obloze*, A-REPORT, 2006, č. 25-26, 48 s. ISSN 1211-801X.
22. BROŽ, J. *Feminismus: ideologie směřující k totalitarismu* [online], 1999, [cit. 2010-11-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.stylove.com>>
23. HŘEBÍČEK, M. *Ženy v armádě České republiky* [online], 2006, [cit. 2011-04-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2006/1-2006/zeny-v-armade-ceske-republiky.html>>